

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ :

ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

Analytical Study in Buddhist Administrative Schools:

A Case Study 10 Educational Regions

โดย

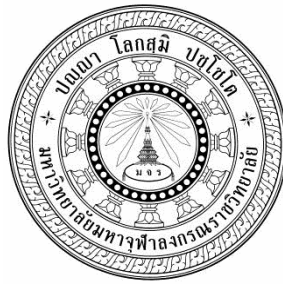
นายสุทธิพงษ์	ศรีวิชัย
พระมหาสหัส	ฐิตสารโ
ดร.อินตา	ศิริวรรณ
นายบุญเลิศ	จิรภัทร์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๔๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-608-9

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ :
ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

**Analytical Study in Buddhist Administrative Schools:
A Case Study 10 Educational Regions**

โดย

นายสุทธิพงษ์	ศรีวิชัย
พระมหาสหัส	ฐิตสาโร
ดร.อินตา	ศิริวรรณ
นายบุญเลิศ	จิรภัทร์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-608-9

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Analytical Study in Buddhist Administrative Schools:

A Case Study 10 Educational Regions

by

Mr.Suddhipong Srivichai

Phramaha Sahas Thitasaro

Dr.Intha Siriwan

Mr.Boonlert Chiapatra

Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2547

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ISBN 978-974-364-608-9

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษากรณี โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา
คณะผู้วิจัย:	ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย พระมหาสหัส ฐิตสาโร ดร.อินตา ศิริวรรณ นายบุญเลิศ จิรภัทร์
ส่วนงาน:	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๔๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยการศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางในการจัดทำข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน อาจารย์ และผู้บริหาร การจัดการศึกษาของ สถานศึกษาทั้งปัจจัยแปรผัน ได้แก่ การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ ความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการเรียนรู้ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน กิจกรรม ในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ และปัจจัยตาม คือ ผู้เรียนตามวิถีพุทธ จัดเก็บข้อมูลจากนักเรียน ๕๒๓ คน อาจารย์และผู้บริหาร ๔๑ คน โดยใช้ แบบสอบถาม

ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนได้รับการจัดการศึกษาในระดับดีมาก และอาจารย์และผู้บริหาร มีการจัดการศึกษาในระดับมากแก่ผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งในการเตรียมปัจจัยภายนอก ความเป็นกัลยาณมิตร หลักสูตรการบริหารการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการ เรียนรู้ในและนอกชั้นเรียน การวัดและประเมินผล และผู้เรียนตามวิถีพุทธ ซึ่งเป็นปัจจัยตาม เมื่อแยกพิจารณาตามเพศทั้งผู้เรียนและอาจารย์ผู้บริหารไม่มีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบ แยก ตามภูมิฐานะ ระดับการศึกษาและตำแหน่งอาจารย์ของผู้บริหารและอาจารย์ มีการจัดการศึกษา ให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อแยกตามอายุ ระดับชั้นที่ศึกษา อายุ ที่ตั้งของโรงเรียน และ โรงเรียนที่แตกต่างกันผู้เรียนจะได้รับการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน และผู้บริหาร และอาจารย์ที่ ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ตั้งของโรงเรียนต่างกัน มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนต่างกัน โดยภาคกลาง มีการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธในระดับดีมากว่าพื้นที่อื่น

การจัดการศึกษาตามวิถีพุทธให้แก่สถานศึกษาในแต่ละโรงเรียน มีรูปแบบที่เป็นไปใน แนวเดียวกัน มาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน จะต้องจัดการโดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง

ครูอาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียนและผู้บริหารในพื้นที่ และการจัดสรรทรัพยากรให้ทั่วถึงเกิดประโยชน์
แก่ทั้งโรงเรียน และผู้เรียนต้องได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมการจัดสรร และการกำหนดแนว
ทางการบริหาร มาตรฐานศึกษาและการจัดการเรียนรู้โดยผู้บริหารการศึกษาระดับชาติ ระดับ
ท้องถิ่นหรือพื้นฐานและระดับโรงเรียนร่วมกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามความต้องการของ
สังคม

Research Title: Analytical Study in Buddhist Administrative Schools: A Case Study in 10 Educational Regions

Researcher: Mr.Suddhipong Srivichai hramahaSahas Thitasaro
Dr.Intha Siriwan Mr. Boonlert Chiapatra

Department: Buddhist Research Institute of ahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2547 / 2004

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research was by analyzing ten educational regions of the Buddhist administrative schools. It was researching from documents for heating information and waxes in collection date. The instrument was collecting data including with fundamental data of students and teachers. And administrators were used by questionnaire. Management on education for studying places and varied factors were preparation external factors. The management of learning and teaching courses, activities in class, class room measurement and evaluation of learning were students of the Buddhist administrative schools. The data were taken from five hundred and twenty three students and forty one of teachers and executors.

The researchers leant a lot of levels of educational management. Teacher and executors managed education in many levels to the learners in the Buddhist administrative schools in all of preparation the external factors. Class meet, administrations of learning and teaching, learning activities in schools measurement and evaluation of the learners on Buddhist administrative schools were independent. Variable were no differences between the learners and the executors when genders were divided into consideration division on domiciles. The level of education and teachers' position of executors and teachers were no differences in management of education to the learners. But on division by ages, level, location of the schools were different from each other. Executors and teacher carry out the functions in the area that differ in locations. There were differences in management to the learners. In central part, there were many levels of management.

The management of education on the Buddhist administrative schools was done in the same way standard and same equality. The management should be done by all of communities, guardians, the teachers, the executors, the students, and local executors. The sources were distributed to get benefit to all. And the learners have to take co-operation in distribution and designation of the frame of administration, educational standardization, the management of in all levels and society.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียน วิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา สำเร็จเรียบร้อย เพราะได้รับการอนุมัติ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากเอกสารตำราแบบสอบถามจากนักเรียน ครูอาจารย์และผู้บริหารตามโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้เครื่องมือการวิจัยผู้ร่วมงานวิจัยทุกท่านเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณพระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว โชติโก) ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เมตตาแนะนำแนวทางในการศึกษาวิจัยและให้ข้อมูลโรงเรียนวิถีพุทธประกอบการศึกษาค้นคว้าในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูสุตกิจบริหาร คณบดีคณะครุศาสตร์ พระมหาธิลกขณญาโณ หัวหน้าฝ่ายวางแผนและส่งเสริมการวิจัย พระมหาสหัส ฐิตสาโร รองคณบดีคณะครุศาสตร์ อาจารย์บุญเลิศ จิรภัทร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน และ ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ ได้แนะนำแนวทางการแจกแบบสอบถามโรงเรียนต่าง ๆ ด้วยการรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้มาก ขอขอบพระคุณอาจารย์วิสิฐ สังวรวรรณ อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ผู้มีส่วนช่วยงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณพระมหาสมบุญ สุธมโม ผู้ช่วยเลขานุการคณะครุศาสตร์ ได้พิมพ์ต้นฉบับจนสำเร็จเป็นรูปเล่มได้

งานวิจัยจะสำเร็จมิได้ถ้าไม่ได้รับความเมตตา จากอาจารย์สังวรวรรณ สังข์เนตรศึกษานิเทศก์สมุทรปราการ อาจารย์รัตนา ฉายะเจริญ ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาที่ ๓ ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ หัวหน้าหมวดสังคมศึกษาทุกท่าน โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เขตปริมณฑล เขตพื้นที่การศึกษา ครูอาจารย์ทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือให้งานวิจัยบรรลุเป้าหมายตามที่คณะผู้วิจัยประสงค์ทุกประการ จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ดร.สุทธิพงษ์	ศรีวิชัย
พระมหาสหัส	ฐิตสาโร
ดร.อินตา	ศิริวรรณ
นายบุญเลิศ	จิรภัทร์

ตุลาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	๑
๑.๒ การศึกษาในประเทศไทย	๓
๑.๓ ระเบียบข้อบังคับ โรงเรียนวิถิปุทธ (กฎหมาย)	๔
๑.๔ โรงเรียนวิถิปุทธกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไป	๕
๑.๕ การประกันคุณภาพโรงเรียนวิถิปุทธ	๗
๑.๖ ปัจจัยนำเข้า	๘
๑.๗ ปัจจัยกระบวนการ	๙
๑.๘ ปัจจัยผลผลิต	๑๒
๑.๙ ปัจจัยผลกระทบ	๑๒
๑.๑๐ ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ กระทรวงศึกษาธิการ	๑๓
๑.๑๑ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๑๕
๑.๑๒ สมมุติฐานของการวิจัย	๑๕
๑.๑๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย	๑๕
๑.๑๔ คำนียามศัพท์	๒๐
๑.๑๕ ศัพท์ที่สำคัญของโครงการวิจัย	๒๐
๑.๑๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๒๐
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๑
๒.๑ ทฤษฎีและกรอบแนวคิดของการวิจัย	๒๑
๒.๒ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ	๒๔
๒.๓ บุรณาการในการศึกษาแบบวิถิปุทธ	๒๖

	๒.๔ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๗
	๒.๕ ลักษณะจุดเน้นของโรงเรียนวิถีพุทธ	๒๘
	๒.๖ วิธีการศึกษาแบบวิถีพุทธ	๒๙
	สัปปุริสสังเสวะ (การคบคนดี)	๓๐
	สัทธัมมัสสวนะ (การเชื่อฟังคำสั่งสอนของคนดี)	๓๑
	โยนิโสมนสิการ (การคิดเป็นโดยอุบายอันแยบคาย)	๓๒
	ธัมมานุวัตรปฏิบัติ (การเลือกหัวข้อธรรมย่อมาปฏิบัติ)	๓๒
	๒.๗ กิจกรรมนักเรียนตามวิถีพุทธ	๓๒
	๒.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน	๓๓
	๒.๙ บุคลากร (ครู) ที่ดีตามวิถีพุทธ	๓๔
	๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๕
	๒.๑๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๕
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๔๖
	๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๔๖
	๓.๒ วิธีดำเนินการวิจัย	๔๗
	๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๔๗
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๔๙
	๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักเรียน	๔๙
	๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร	๕๔
	๔.๓ ข้อมูลการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ	๕๕
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ	๗๐
	๕.๑ สรุปการจัดการศึกษา	๗๐
	๕.๒ สรุปการบริหารปัจจัยของโรงเรียนวิถีพุทธ	๗๒
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๓
	บรรณานุกรม	๗๔
	ภาคผนวก	๗๗
	ผนวก ก แบบสอบถามสำหรับผู้เรียน	๗๘
	ผนวก ข แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร	๘๓
	ประวัติผู้วิจัยและคณะ	๘๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา	๓๕
๒	กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	๓๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
บทที่ ๑	
๑ รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย	๑๕
๒ รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ	๑๖
๓ รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต	๑๗
๔ รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ	๑๘
บทที่ ๓	
๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๔๗
บทที่ ๔	
๑ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพ	๔๕
๒ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามอายุ	๕๐
๓ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามที่ตั้งของโรงเรียนสังกัดรัฐบาล	๕๐
๔ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๑
๕ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามภูมิภาค	๕๑
๖ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามชั่วโมงที่นักเรียนเรียนต่อสัปดาห์ใน แต่ละภาคการศึกษา	๕๒
๗ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามจำนวนนักเรียนที่คิดเรียนต่อจนจบ การศึกษาสูงสุด	๕๒
๘ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามชื่อสถานศึกษา ๑๑ แห่ง	๕๓
๙ จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามวิชาที่นักเรียนชื่นชอบ	๕๔
๑๐ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามสถานภาพ	๕๔
๑๑ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามอายุ	๕๕
๑๒ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามที่ตั้งของ โรงเรียนสังกัดรัฐบาล	๕๕
๑๓ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามตำแหน่ง	๕๖
๑๔ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามระดับตำแหน่ง	๕๖
๑๕ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามวิชาที่สอน	๕๗
๑๖ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	๕๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๑๗ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามภูมิภาค	๕๘
๑๘ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา	๕๘
๑๙ จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามวุฒิการศึกษา อาจารย์	๕๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ มีการบริหารจัดการการเรียนการสอนตามแนวพุทธให้ได้ผลอย่างไร มีการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถิพุทธไว้อย่างไร จึงจะมีคุณภาพและการศึกษาวิถิพุทธมีสาเหตุเป็นมาอย่างไร ทำไมต้องมีการศึกษา มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิควิธีการในการบริหารหลักสูตรทั่วไปอย่างไร การศึกษามีการพัฒนาไปตามขนบธรรมเนียมแบบตะวันตกใช้หรือไม่ จึงได้หันกลับมาสนใจเอาใจใส่ต่อการศึกษาแบบเดิมตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลกล่อมเกลามาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ชาติไทยมีประวัติศาสตร์ของตนเอง สามารถกล่าวได้ว่าเมืองไทยมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมแบบไทยเป็นที่ประจักษ์ทั่วโลกให้รู้จักและยอมรับว่า เมืองไทยเป็นเมืองพุทธ วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่เคารพนับถือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ มีรูปแบบใหม่หรือมีการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันของบุคคลในระดับต่าง ๆ กันอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะให้เยาวชนไทยที่ศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยได้อย่างไรในโลกไร้พรมแดน โดยไม่มีขีดจำกัดความเจริญก้าวหน้า ทำอย่างไรจึงจะผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนเก่งของสังคม ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

การศึกษาตามแนวพุทธ ทางกระทรวงศึกษาธิการ และทางมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้การสนับสนุนเอาใจใส่ในเรื่องดังกล่าวมาน้อยเพียงใด มีวิธีการอย่างไรที่ทุกฝ่ายควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาตามแนวการศึกษา และสามารถวัดคุณภาพของผู้เรียนในด้านการศึกษาของครูอาจารย์ ที่สำคัญครูเตรียมการสอนวางแผนการสอน ทดลองการสอนจริงทดลองจัดทำสื่อ และใช้สื่อในการเรียนการสอนจริงกับนักเรียน ภายใต้การให้คำแนะนำปรึกษาจากครูพี่เลี้ยง ในโรงเรียนที่ไปฝึกสอนและการนิเทศก์ของครูและอาจารย์สอนจากมหาวิทยาลัยสงฆ์

ทำอย่างไร โรงเรียนวิถิพุทธที่เป็นอยู่จะมีผลสำเร็จในการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพเพียงใด ทำให้นิสิตที่ไปฝึกปฏิบัติการสอน สามารถจัดทำแผนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตรและเหมาะสมกับนักเรียนและโรงเรียนมาน้อยเพียงใด การใช้สื่อการเรียนการสอนเหมาะสมกับ

วิธีการสอนและเนื้อหาสาระเพียงใด การควบคุมชั้นเรียนและการเรียนการสอนสามารถกระตุ้นการเรียนรู้ และทำให้เนื้อหาสาระง่ายต่อการเรียนรู้ สามารถฝึกฝนให้เกิดทักษะและการประยุกต์ใช้ได้ อย่างคล่องแคล่วมากน้อยและมีความชำนาญ ตลอดจนนักเรียนสามารถนำข้อมูลมาพัฒนาใช้ใน โรงเรียนวิถีพุทธได้มากน้อยเพียงใด

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบใด เป็นระบบที่นำหลักพุทธธรรมหรือ องค์ประกอบความรู้ที่เป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษานั้น ๆ อย่างไรบ้าง มีจุดไหนบ้างที่เป็นจุดเน้นที่สำคัญในการนำหลักธรรมคำสอน มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาได้ดีมากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวม ของหลักสูตรตามสถานศึกษาหรือตามระบบวิถีพุทธได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนา ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ คู่ ฟังเป็น ด้วยวิธีการใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชีวิต การ จัดการศึกษาเพื่อหาประเด็นที่จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนานักเรียนให้พร้อมต่อการออกฝึกความเป็นพุทธ สามารถเป็นได้อย่างไร มีการดำเนินวิถีชีวิต ตามแนวพุทธอย่างไรชีวิตจึงไม่เดือดร้อน ให้สามารถปฏิบัติตามที่โรงเรียนต้องการ สามารถ สร้างการเรียนรู้เป็นที่พึงพอใจของนักเรียน ได้เรียนรู้อย่างมีความสุขและได้รับความรู้ตามที่กำหนด ไว้ในหลักสูตร ส่งผลให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ

การศึกษาได้เริ่มมีมาในอดีตถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ กันตลอดเวลา ซึ่งถือว่าการศึกษามีการพัฒนาควบคู่กันไปอย่างไรไม่มี วันหยุดยั้งต่อความสำคัญและที่มาของปัญหา เนื่องจากปัญหาในสภาวะการณ์ปัจจุบันนี้ไม่สอดคล้อง ต่อการพัฒนากระบวนการการเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ไม่เอื้ออำนวย และไม่ได้ ส่งเสริมการเรียนรู้ ต่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเท่าที่ควร เพราะ รัฐบาลได้มองเห็นว่าเยาวชนของชาติจะมีการพัฒนาขึ้นได้นั้น มีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาการเรียนจากแบบเก่าสู่การเรียนแบบใหม่ อีกทั้งเพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดีและให้สอดคล้องกับ นโยบายของรัฐบาลในการปฏิรูปการศึกษา โดยมีการศึกษาสาระสำคัญเกี่ยวกับเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็น สำคัญตามหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษาในมาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ และจากทฤษฎีไตรสิกขา และอริยสัจสี่ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ตลอดจน ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ของ ศ. สุนทร อมรวิวัฒน์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการ เรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาสาระสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดตามหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษาในมาตรา ๒๒ ถึงมาตรา

๓๐ มีสาระสำคัญ ๘ เรื่องใหญ่ ๆ คือ

๑. หลักการจัดการศึกษา (มาตรา ๒๒) ๒. สาระการเรียนรู้ (มาตรา ๒๓)
 ๓. กระบวนการเรียนรู้ (มาตรา ๒๔) ๔. บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ (มาตรา ๒๕)
 ๕. การประเมินผลการเรียนรู้ (มาตรา ๒๖) ๖. การพัฒนาหลักสูตรระดับต่าง ๆ (มาตรา ๒๗,๒๘)
 ๗. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (มาตรา ๒๙) ๘. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (มาตรา ๓๐)
 (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ)
 และจากทฤษฎีไตรสิกขาและอริยสัจสี่ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ตลอดถึง ทฤษฎีการเรียนรู้
 ตามแนวพุทธศาสตร์ของ ศ.สุมน อมรวิวัฒน์

นักการศึกษากล่าวไว้ว่า “การศึกษา คือ หัวใจสำคัญของชาติ” เพราะถือว่า
 สถาบันการศึกษาเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญของชาติที่จะผลิตบุคลากรออกไปหล่อเลี้ยงหน่วยงาน
 ต่าง ๆ คุณภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สถาบันการศึกษาเหล่านั้นต้องคำนึงถึงให้มาก และมีวิธีไหนที่จะ
 ให้บุคลากรที่มีคุณภาพตามที่สถาบันการศึกษาทุกแห่งพึงประสงค์มากที่สุด

การศึกษาในปัจจุบันนี้มี นโยบายจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อความ
 ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงกันอยู่เสมอ เพื่อให้การศึกษาพัฒนาทันต่อความ
 เปลี่ยนแปลงของประเทศชาติ เป็นที่น่ายินดีว่าครุฑก็มีโอกาสปรับปรุงและพัฒนาการเรียนที่เป็นอยู่
 มากน้อยเพียงใด

การศึกษาแบบวิถีพุทธ เป็นวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ
 ต้องเป็นวิถีชีวิตของบูรณาการทั้ง สីล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต
 โดยเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ ให้มีการพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย(กายภาวนา) ความ
 ประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ(จิตภาวนา) ปัญญา(ปัญญาภาวนา)

เรียนได้ดีถ้าเจริญจิตภาวนาไปพร้อม ๆ กัน ทำให้มีสมาธิในการเรียนวิชาอื่นทำให้
 นักเรียนเกิดความรู้ ชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคง และสังคมร่มเย็นเกษม
 ศาสน์ ด้วยการมีปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาคน ซึ่งทำให้คนเป็นคนดีมีความสุขและเป็นทรัพยากร
 มนุษย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาคนได้ด้วยการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาวิถีพุทธ

๑.๒ การศึกษาในประเทศไทย

การศึกษาของไทย เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ แต่ที่เป็นระบบ มีโรงเรียนตั้งขึ้น เริ่มตั้งแต่
 สมัยรัชกาลที่ ๕ ให้อยู่ในความดูแลของวัด ดังนั้นโรงเรียนจึงตั้งอยู่ในวัด โดยมีพระเป็นผู้จัดการ
 เรียนการสอน

แต่เมื่อโรงเรียนเริ่มมีการแยกออกจากวัด การศึกษาได้นำระบบจัดการศึกษาของชาติ ตะวันตกมาใช้ ทำให้เด็กมีแต่ความรู้ แต่ขาดคุณธรรม จัดการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะให้เด็ก ได้มีความรู้และมีคุณธรรม จึงให้ความสนใจกับศาสนามากขึ้น โดยเฉพาะศาสนาพุทธ

การศึกษาในปัจจุบันมีลักษณะพิเศษ ๓ ประการคือ

- ๑) การศึกษาเป็นต้นทุนของสังคม
- ๒) การศึกษายุคใหม่ต้องใช้เทคโนโลยี (IT) หรือที่เรียกว่านวัตกรรมการศึกษา
- ๓) การศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา)

จึงทำให้มีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ก้าวหน้าทันเหตุการณ์อยู่ตลอดเวลา แต่การปฏิรูปการศึกษานั้นมีสาเหตุ ๓ ประการคือ

- ๑) มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยเฉพาะสังคมไทย
- ๒) แรงผลักดันของกฎหมาย (กฎหมายรัฐธรรมนูญ)
- ๓) ข้อเรียกร้องจากประชาชน

ประเทศไทยปัจจุบันมีสังคมอยู่ ๓ ลักษณะด้วยกัน คือคนไทย ๕๔% ประกอบอาชีพ การเกษตรอยู่ในสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ คนไทย ๑๕% ทำงานในภาค บริการ และภาคราชการ ซึ่งเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร ผู้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในการ ดำรงชีวิต เช่น ครู อาจารย์ เป็นต้น คนไทยชั้นอื่นอยู่ใน ๓ สังคมนี

การศึกษาต้องช่วยให้ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด ได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ สามารถที่จะใช้ปัญญาหาข้อมูลข่าวสารมาช่วยให้ประกอบอาชีพดีขึ้น เช่น เมื่อชวานาได้รับการ พัฒนามีการศึกษาดีขึ้น พวกเขาที่ทำนาได้ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในชนบท เมื่อจะสอนเด็ก นักเรียนในโรงเรียนในชนบทให้ได้ผลอย่างนั้นก็ต้องไม่ทำอย่างที่เรทำได้ทำในช่วงที่ผ่านมา นั่นคือ สอนเด็กให้เรียนรู้ทุกเรื่องยกเว้นสังคมของตัวเอง การศึกษาในโรงเรียนได้ดึงเด็กออกจากชนบทมา อยู่สังคมเมืองสอนเด็กให้เป็นคนดูถูกท้องถิ่น อยู่ในชนบทก็อยู่ไม่ได้

การศึกษาตามแนวโรงเรียนพุทธ ควรสอนเด็กให้รู้จักท้องถิ่นของตนและสอนให้ ชวานาชาวไร่แสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาการทำนาทำไร่โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถจะอยู่ กับธรรมชาติในชนบทอย่างมีความสุข และอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างไม่ดูถูกความเป็นไทย

๑.๓ ระเบียบข้อบังคับโรงเรียนวิถีพุทธ (กฎหมาย)

การศึกษาแบบวิถีพุทธ ได้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ กระทรวง ศึกษาธิการได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วท ๑๑๖/๒๕๔๔ เรื่องให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔

มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย ได้กำหนดจุดหมายให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐาน ความรู้เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน หลักสูตรได้กำหนดให้มีมาตรฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ จริยธรรม เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ๑๒ ปี หรือมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กรมวิชาการได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปะ จริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ควรจัดให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธได้เรียนรู้ประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เพื่อเน้นความเป็นคนดี

๑.๔ โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไป

คำว่าวิถีก็คือมรรคหรือแนวทาง วิถีพุทธ จึงหมายถึงแนวทางดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ (Buddhist Way of Life) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบชาวพุทธหากจะถามว่าหลักธรรมอะไรเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ คำตอบก็คือมรรคมีองค์แปดเป็นวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ มรรคมีองค์แปดสรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้

๑. สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ เป็นอริสัสติกขา (ศีล)
๒. สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นอริจิตตสิกขา (สมาธิ)
๓. สัมมทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ เป็นอริปัญญาสิกขา (ปัญญา)

ดังนั้น วิถีพุทธจึงหมายถึงการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

โรงเรียนวิถีพุทธหมายถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา

กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธต้องบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตร นั่นคือมีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเน้นถ้อยที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรงเรียนฝึกรอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีไตรสิกขาในขณะที่กิน อยู่ ดู และฟัง ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำวันของนักเรียน

สรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธต้องฝึกรอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู และฟังเป็นคำว่า “เป็น” ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ ดู และฟัง ตามหลักไตรสิกขานั้นเอง

เมื่อมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือพัฒนาดังกล่าวมาแล้ว ผลที่ตามมาคือผู้เรียนจะได้รับพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านไปพร้อมกัน ได้แก่

๑. พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา)
๒. พัฒนาการทางสังคม (ศีลภาวนา)
๓. พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา)
๔. พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา)

ผู้เรียนที่มีพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านนี้จะเป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข ด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาการทางกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีพและพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง

๒. พัฒนาการทางสังคมซึ่งเป็นผลจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัยและจรรยาบรรณจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี

๓. พัฒนาการทางจิตซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

บางคนอาจตั้งข้อสงสัยว่า เนื่องจากพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านถือเป็นเป้าหมายของโรงเรียนโดยปกติทั่วไปอยู่แล้ว ดังที่เรามักได้ยินกันมาเสมอ ๆ ว่าการศึกษาไทยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ถ้าโรงเรียนวิถิพุทธกำหนดให้พัฒนาการทั้ง ๔ ด้านเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาเหมือนกันแล้ว โรงเรียนวิถิพุทธก็ไม่ต่างจากโรงเรียนปกติทั้งหลาย

คำตอบชัดเจนในเรื่องนี้ปรากฏในมติมหาเถรสมาคมที่อ้างแล้วข้างต้นว่า “โรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึงโรงเรียนระบบปกติทั่วไป แต่เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ”

โรงเรียนวิถิพุทธเหมือนกับโรงเรียนระบบปกติทั่วไปตรงที่เน้นพัฒนาการ ๔ ด้านของผู้เรียนเป็นเป้าหมาย ดังนั้น ผู้เรียนในโรงเรียนวิถิพุทธก็ต้องศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพเหมือนผู้เรียนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป ข้อแตกต่างก็คือแม้โรงเรียนวิถิพุทธจะยึดพัฒนาการ ๔ ด้านเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา แต่โรงเรียนวิถิพุทธจะถือว่าพัฒนาการ ๔ ด้านเป็นเป้าหมายแบบบูรณาการที่จะต้องไปพร้อมกันทุกด้านโดยไม่แยกเป็นส่วนเหมือนโรงเรียนระบบปกติทั่วไป

เราจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในโรงเรียนระบบปกติทั่วไป บางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งแต่ไม่ดี บางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดีแต่ไม่เก่ง บางแห่งจะเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งและดีแต่ไม่มีความสุข โรงเรียนวิถิพุทธจะเน้นเป้าหมายแบบบูรณาการคือให้ผู้เรียนเป็นคนที่ทั้งเก่ง ทั้งดีและทั้งมีความสุข

คำว่า “เป้าหมายแบบบูรณาการ” ในกรณีนี้ หมายความว่า นอกจากความเป็นคนเก่งแล้ว ดีและมีความสุขจะเป็นคุณลักษณะที่ต้องไปด้วยกันอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว คุณลักษณะทั้ง ๓ ประการยังมีปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อหนุนส่งเสริมกันและกันอีกด้วย เช่น การเป็นคนดีด้วยศีลจะทำให้มีวินัยในการเรียน ผลที่ตามมาคือเรียนเก่งขึ้น การเป็นคนเรียนเก่งด้วยปัญญาจะทำให้เป็นคนดีที่ไม่เห็นแก่ตัวเพราะปัญญาช่วยให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

คำถามที่ตามมาคือ โรงเรียนวิถีพุทธจะจัดการศึกษาอย่างไรจึงจะได้ผลผลิตเป็นคนทั้งเก่ง ทั้งดีและทั้งมีความสุข

เพื่อตอบคำถามนี้ เราต้องพิจารณาเรื่องการประกันคุณภาพในโรงเรียนวิถีพุทธ

๑.๕ การประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่กล่าวมานั้น ส่วนมากเป็นเรื่องเป้าหมายหลักของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ ปัญหาที่ตามมาคือโรงเรียนจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างไร และโรงเรียนจะต้องทำอะไรบ้างจึงจะชื่อว่าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ การที่เราพยายามหาคำตอบว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องทำอะไรและทำอย่างไร พาราเข้าไปเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพโรงเรียนวิถีพุทธอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การประกันคุณภาพเกิดจากการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่า อย่างน้อยโรงเรียนควรจะทำอะไรบ้างจึงจะชื่อว่าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนี้เป็นการช่วยให้โรงเรียนได้มีแนวทางในการดำเนินการในเบื้องต้น เมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว โรงเรียนก็จะเพิ่มมาตรฐานเฉพาะของโรงเรียนนั้น ๆ ต่อไป นอกจากนี้ การกำหนดมาตรฐานยังจะช่วยให้ผู้ใช้บริการและผู้สนับสนุนได้รู้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธกำลังทำอะไรบ้างนอกจากการขึ้นป้ายว่าเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

เพื่อตอบคำถามว่า โรงเรียนวิถีพุทธควรทำอะไรและทำอย่างไรกระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำ “ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” โดยปริกษาหารือกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตัวชี้วัดนี้เป็นเหมือนแผนที่เดินทางของโรงเรียนที่เข้าโครงการ คือเป็นเพียงคู่มือในการดำเนินการต่อไป ไม่ได้มีไว้สำหรับจับผิดกันว่าโรงเรียนไหนทำหรือไม่ทำตามเกณฑ์เหล่านี้ ที่สำคัญคือโรงเรียนอาจกำหนดตัวชี้วัดเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ก็ยิ่งจะเป็นการดีมากขึ้น

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยปัจจัย ๔ ด้าน คือ

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input)
๒. ปัจจัยกระบวนการ (Process)
๓. ปัจจัยผลผลิต (Output)
๔. ปัจจัยผลกระทบ (Impact)

ในปัจจัยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๖ ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้า คือสิ่งที่โรงเรียนจะต้องใส่เข้าไปในเบื้องต้น เพื่อเป็นทุนประเดิมในการดำเนินการ ปัจจัยนำเข้านี้เป็นการตอบคำถามว่า โรงเรียนควรทำอะไรบ้างเพื่อให้มีทุนประเดิม คำตอบก็คือว่า “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา”

เราได้คำตอบแล้วว่าในด้านปัจจัยนำเข้า สิ่งที่โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องทำเป็นอันดับต้น คือการพัฒนาด้านบุคลากร การบริหารจัดการ หลักสูตร แหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

คำถามที่ตามมาก็คือ โรงเรียนควรทำอย่างไรเพื่อให้มีปัจจัยนำเข้างดงกล่าว คำตอบมีอยู่แล้วใน “ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” ของกระทรวงศึกษาธิการ เช่น ในด้านบุคลากร มีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้ผู้บริหารและครูอาจารย์มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือลด ละ เลิก อบายมุข ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี นี่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ บางโรงเรียนอาจกำหนดมาตรฐานเพิ่มเติมว่า ครูที่จะสอนวิชาพระพุทธศาสนาต้องผ่านการฝึกอบรมด้านนี้มาก่อนหรือสอบได้ธรรมศึกษาตรี

ในด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ควรร่วมมือกับผู้ปกครองวัดและชุมชนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดสามประสานคือ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เช่น แต่งตั้งพระสงฆ์ ผู้แทนชุมชนและผู้ปกครองเป็นกรรมการที่ปรึกษา หรือกรรมการดำเนินงานของโรงเรียน และบริหารการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ในด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการร่วมกันทำหลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นั่นคือให้มีเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน เรื่องนี้มีความสำคัญมาก กระทรวงศึกษาธิการน่าจะต้องทำตัวอย่างสาระการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการต่อไป และพระสงฆ์ต้องไปเป็นที่ปรึกษาด้านนี้ประจำโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อช่วยให้ผู้บริหารและครูอาจารย์เกิดความมั่นใจ

ในด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียน มีการยึดหลักเรื่องความสะอาด (ศีล) สงบ (สมาธิ) และสว่าง (ปัญญา) คือจัดสภาพภายในโรงเรียนให้สะอาดปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนสว่างทางปัญญาด้วยป้ายนิเทศและคติธรรมคำขวัญต่าง ๆ

๑.๗ ปัจจัยกระบวนการ

ปัจจัยกระบวนการ คือวิธีที่ครูอาจารย์ดำเนินการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ปัจจัยกระบวนการนี้เป็นการตอบคำถามว่าครูอาจารย์ควรทำอะไรบ้างเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด ก็คือครูอาจารย์ “จัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต”

ประเด็นแรกคือ จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาเพื่อใช้ในการเรียนการสอนและในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ฝึกให้ผู้เรียนใช้สติและสมาธิในการเรียน การสอบ การเล่นกีฬาและการทำกิจกรรมทั่วไป โรงเรียนวิถิพุทธต้องกำหนดเป็นเป้าหมายว่า เมื่อฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีสติและสมาธิดีขึ้นแล้ว ปัญหาของผู้เรียนย่อมจะดีขึ้นและผลสัมฤทธิ์ในการศึกษาก็จะดีขึ้นไปด้วย

แต่ที่จริง โรงเรียนวิถิพุทธยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษาที่ว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และปฏิบัติ ครูอาจารย์ทำหน้าที่แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติด้วยตนเอง ชื่อนี้ตรงกับหลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า

“ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ อกุขาตาโร ตถาคตา

ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรพยายามเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”

และสอดคล้องกับสุภาษิตจีนที่ว่า

“ถ้าท่านให้ปลาแก่คนจน เขาจะมีปลากินเพียงวันเดียว แต่ถ้าท่านสอนวิธีจับปลาให้เขา เขาจะมีปลากินตลอดชีวิต”

สมัยนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสารข้อมูลข่าวสารมีมากมายเหมือนปลาในน้ำ ครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธต้องสอนวิธีจับปลา คือ การค้นคว้าหาและวิธีวิเคราะห์เลือกเฟ้นข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ ซึ่งแปลกันทั่วไปว่า “คิดเป็น” จิตใจของเราตามปกติจะต้องคิดถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งอยู่เสมอ สิ่งที่ไม่คิดก็ไม่ใส่ใจจิต ร่างกายต้องการอาหารทางกายใส่ท้องฉันใด จิตก็ต้องการเรื่องสำหรับคิดเป็นอาหารใจฉันนั้น การที่จิตเสาะหาเรื่องมาคิด หรือรับรู้เรียกว่า “มนสิการ” ซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจ” ถ้าเรารู้จักเลือกเรื่องสำหรับคิดอย่างฉลาดและคิดถึงเรื่องนั้นด้วยมุมมองที่ถูกต้องแบบกาย ก็เรียกว่ามีโยนิโสมนสิการซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจอย่างถูกต้อง” ตรงกันข้าม ถ้าเราใส่ใจเรื่องที่ไม่มีความสำคัญไม่มีสาระหรือไม่รู้จักพิจารณาเรื่องที่เรากำลังรับรู้ให้ถี่ถ้วนก็เรียกว่ามีโยนิโสมนสิการ ซึ่งแปลว่า “ทำไว้ในใจอย่างไม่ถูกต้อง” เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่เป็นพิษต่อจิตใจของผู้เรียนมากมาย ครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถิพุทธต้องสอนให้ผู้เรียนมีโยนิโสมนสิการ

เพื่อรู้จักเลือกอาหารใจที่มีคุณค่ามีสาระ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้กับเด็ก เมื่อผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธมีโยนิโสมนสการ เขาก็จะรู้จักแสวงหาปัญญาให้ครบทั้ง ๓ ประการ คือ

๑. สุตตามยปัญญา (ความรู้รอบรู้เกิดจากการรับข้อมูลหรือรู้จำ)

๒. จินตามยปัญญา (ความรู้รอบรู้เกิดจากการคิดหรือรู้คิด)

๓. ภาวนามยปัญญา (ความรู้รอบรู้เกิดจากการทำหรือรู้ทำ)

เมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสการ เขาจะสามารถเลือกฟัง หรืออ่านเรื่องที่ตีมีประโยชน์ สุตตามยปัญญาก็เกิดขึ้น และเมื่อผู้เรียนมีโยนิโสมนสการ เขาจะคิดวิเคราะห์เรื่องที่อ่านหรือฟังมา นั้น อย่างชาญฉลาด ผลที่ตามมาคือจินตามยปัญญา พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปัญญา สุตวินิจฉินิ” แปลว่า “ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสุดตะ” หมายความว่า จินตามยปัญญาทำหน้าที่ตรวจสอบวิเคราะห์ห้วงจรรย์ เรื่องที่รับข้อมูลมาจากแหล่งต่าง ๆ เมื่อพินิจพิจารณาแล้วเห็นว่าน่าจะไปใช้ในชีวิตรจริง การลงมือปฏิบัติก็ตามมา ความรอบรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

การเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ มุ่งให้ผู้เรียนได้ปัญญาทั้ง ๓ ประการ เช่น ในขณะที่เรียนภาษาอังกฤษ การจดจำคำบรรยายของครูจัดเป็นสุตตามยปัญญา กระบวนการคิดตามคำบรรยายจนเกิดความเข้าใจที่เรียกว่า Internalization (จดหายแล้วกลายเป็นเรา) จัดเป็นจินตามยปัญญา ทักษะที่เกิดจากการฝึกพูดหรือเขียนภาษาอังกฤษจัดเป็น ภาวนามยปัญญา

เราจะเห็นได้ว่าในการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างปัญญาทั้งสามไปพร้อม ๆ กันอย่างนี้ บทบาทของครูในฐานะกัลยาณมิตรคือ ผู้ป้อนข้อมูลให้เกิดสุตตามยปัญญายังสำคัญมาก ถ้าครูป้อนข้อมูลผิด ผู้เรียนก็จะจำไปผิด ถ้าครูไม่สอนวิธีคิดวิเคราะห์ข้อมูล บางทีผู้เรียนก็คิดเองไม่เป็น แต่ถ้าครูคิดให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้เรียนก็จะหัดคิดตามจินตามยปัญญาก็จะแตกหน่อในจิตใจของผู้เรียนต่อไปเขาจะคิดเองได้ ในการฝึกทักษะหรือภาคปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ถ้าครูเป็นตัวอย่างที่ดี เช่น ครูออกเสียงภาษาอังกฤษได้ถูกต้อง ผู้เรียนก็จะออกเสียงได้ถูกต้องไปตามครู นี่เป็นภาวนามยปัญญา บทบาทของครูในฐานะที่สอนให้รู้ทำให้ดู และอยู่ให้เห็นจึงสำคัญมากสำหรับการสร้างปัญญาทั้งสามประการ

อย่างไรก็ตาม ในการสอนวิชาทั่วไปเช่นภาษาอังกฤษ ครูไม่จำเป็นต้องทำให้ดูและอยู่ให้เห็นเสมอไป เพราะครูอาจารย์ใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น วิดีทัศน์ แสดงตัวอย่างที่เจ้าของภาษาออกเสียงภาษาอังกฤษให้ผู้เรียนฝึกออกเสียงตามก็ได้ แต่ในการสอนวิชาศีลธรรม ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้เรียนถึงจะทำตาม เพราะมีเรื่องศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในเรื่องศีลธรรมนี้การที่ครูสอนอย่างไรแล้วทำอย่างนั้นจะมีอิทธิพลต่อผู้เรียนเป็นที่สุด ดังนั้นในการพูดถึงครูในฐานะปัจจุณำเข้าของโรงเรียนวิถีพุทธ จึงมีการกำหนดไว้ว่า “ครูมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี” นั่นคือในเรื่องการสอนศีลธรรม

ครูต้องสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น

ในเรื่องการสอนศีลธรรมนี้ พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการสอนให้รู้ทำให้ดู และอยู่ให้เห็นได้อย่างดี ดังนั้นสิ่งที่โรงเรียนวิถิปุทธควรถือเป็นนโยบายหลักก็คือ นิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนสม่ำเสมอ และจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด โดยใช้ศาสนวัตถุและศาสนสถานเป็นสื่อประกอบการสอนเมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทางโรงเรียนก็จัดให้นักเรียนไปประกอบศาสนพิธีที่วัด เป็นต้น

เรื่องที่ต้องเตรียมการสำหรับพระสงฆ์สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนก็คือ การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม เนื่องจากวิชาธรรมเป็นนามธรรม ถ้าไม่ใช่สื่อและอุปกรณ์ก็ยากที่จะเข้าใจ ผู้เรียนจะรู้สึกเบื่อหน่ายวิชาธรรมเพราะฉะนั้น การสอนธรรมที่ดีต้องมีสื่อและอุปกรณ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้สื่อและอุปกรณ์ตลอดเวลา เช่น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปป่าประคูลายทรงหยิบใบไม้มากำมือหนึ่งแล้วถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในกำมือของเราแตกดับกับใบไม้ในป่า อันไหนมากกว่ากัน เมื่อพระภิกษุกราบทูลว่า ใบไม้ในกำมือน้อยกว่าใบไม้ในป่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า เรื่องที่พระองค์ทรงหยั่งรู้มีมากมายมหาศาลประดุจดังใบไม้ในป่าทั้งป่า แต่เรื่องที่ทรงนำมาสอนพุทธบริษัทนั้นน้อยนิดประดุจดังใบไม้กำมือเดียวเท่านั้น

ถ้าครูเข้าใจธรรมอย่างดีก็จะไม่มีอะไรที่ใช้เป็นสื่อสอนธรรมไม่ได้ ซึ่งตรงกับสำนวนนิยายกำลังภายในของโกวเล้งที่ว่า “กระบี่อยู่ที่ใจ” หมายความว่า นักกระบี่มือหนึ่งของแผ่นดินไปไหนมาไหนไม่จำเป็นต้องพกพากระบี่ตลอดเวลา เขามีกำลังภายในสูงส่งมาก เมื่อศัตรูใช้กระบี่จู่โจม เขาก็หยิบกิ่งไม้แถวนั้นมาแผ่กำลังภายในเข้าไป กิ่งไม้นั้นแข็งแกร่งเหมือนกระบี่จนสามารถใช้เป็นอาวุธต่อกรกับกระบี่จริงได้ นี่แหละคือกระบี่อยู่ที่ใจ สำหรับนักสอนธรรมก็ไม่มีอะไรที่ใช้เป็นสื่อสอนธรรมไม่ได้ ใบไม้กำมือหนึ่งก็ใช้สอนธรรมได้ ภาพวาด ๑ ภาพก็ใช้สอนธรรมได้ดี แถมยังประหยัดเวลาสอนธรรมอีกด้วย ดังสุภาษิตจีนที่ว่า “ภาพ ๑ ภาพมีค่าเท่ากับคำบรรยาย ๑,๐๐๐ คำ” สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เราใช้สอนธรรมได้ทั้งนั้น ขอเพียงแต่ให้เราเข้าถึงซาบซึ้งธรรมเท่านั้น

ในวัดแต่ละแห่งทั่วประเทศ มีสื่อและอุปกรณ์สอนธรรมจำนวนมากที่บรรพบุรุษของเราได้สร้างเอาไว้ นั่นคือพระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนังสถาปัตยกรรม เป็นต้น พระสงฆ์ควรเปิดวัดต้อนรับเด็กให้มาเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากปูชนียวัตถุและปูชนียสถานภายในวัด

เรื่องที่คณะสงฆ์และโรงเรียนวิถิปุทธต้องรีบดำเนินการด่วนก็คือ การร่วมกันผลิตสื่อและอุปกรณ์สอนธรรม เพื่อให้เด็กได้เรียนธรรมอย่างง่าย ๆ และสนุกไม่แพ้วิชาอื่น ๆ เรามาลงขันกันผลิตสื่อและอุปกรณ์สอนธรรม เพราะถ้าต่างคนต่างทำคงไม่ทันการณ์ ใครมีเงินก็ช่วยด้านงบประมาณ ใครมีความชำนาญก็ช่วยกันผลิตสื่อทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ วิดิทัศน์และมัลติมีเดีย ผลิตออกมาคราวละมาก ๆ เพื่อแจกจ่ายไปทุกโรงเรียน

๑.๘ ปัจจัยผลผลิต

ปัจจัยผลผลิตเป็นเรื่องที่กำหนดว่า ผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนวิถิพุทธจะต้องได้รับการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้ “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ คู่ ฟัง (ภาวนา ๔) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข”

ประการแรก ที่ว่า ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางกายก็คือเริ่มตั้งแต่สอนให้รู้จักกิน อยู่ อย่างมีคุณภาพ บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ คือ เสื้อผ้า อาหารที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคให้ได้คุณค่าแท้ หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียมด้วยวิธีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการ มุ่งเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค นอกจากนี้ ยังสอนให้ดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ผู้เรียนจะไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางสังคม เป็นคนดีมีศีล ๕ มีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพที่สำคัญก็คือเป็นคนรับผิดชอบ ซื่อสัตย์และตรงต่อเวลา พร้อมทั้งจะทำงานเป็น ทีม

ประการที่สาม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทางจิต เช่น มีสติและสมาธิเป็นพื้นฐานในการศึกษาเล่าเรียนและในการทำงานต่อไปมีสุขภาพจิตดีแจ่มใสร่าเริงเบิกบาน โดยเฉพาะเด็กจะมีความสุขในการศึกษาเล่าเรียน การอบรมให้เด็กมีความสุขในการศึกษาเล่าเรียนนี้เป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนวิถิพุทธ

ประการสุดท้าย ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านปัญญา เช่น มีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต ที่สำคัญคือมีทักษะในการคิดด้วยโยนิโสมนสิการสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยสติปัญญา ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหาไม่หาทางออกด้วยการคิดสั้นฆ่าตัวตาย เป็นต้น

๑.๙ ปัจจัยผลกระทบ

เมื่อโรงเรียนวิถิพุทธประสบความสำเร็จผลกระทบที่ตามมาก็คือ “วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธและเกิดความสามัคคีกันร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน และสังคมตามวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง”

เราเชื่อมั่นว่า โรงเรียนวิถิพุทธจะช่วยแก้ปัญหาศีลธรรมในเด็กและเยาวชนไทยทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องทางเพศหรือเรื่องอบายมุขอื่นใด สังคมไทยกำลังอ่อนแอ เพราะปัญหาเหล่านี้ระบาดหนักในเด็กและเยาวชน โรงเรียนวิถิพุทธเป็นความหวังสำคัญสำหรับจะ ช่วยแก้ปัญหาวิกฤติทางศีลธรรม นี่คือผลกระทบโดยตรงที่มีต่อสังคมไทยโดยรวม ปัญหาศีลธรรม เป็นเรื่องที่ขยายวงกว้างไปทุกหย่อมหญ้า จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายคือทั้งบ้าน วัด และโรงเรียนจะต้อง

ร่วมมือกันแก้ไขปัญหานี้เสมือนหนึ่งเป็นวาระแห่งชาติ การปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแก้ไขไปตามลำพังคงไม่สำเร็จ ยิ่งปล่อยเวลาย่นนานไป ปัญหาอีกจะลุกลามหนักขึ้นไปอีก

โรงเรียนวิถีพุทธ ถือว่าเป็นการเปลวพุทธปรัชญาการศึกษาสู่ภาคปฏิบัติในสังคมไทย พุทธปรัชญาการศึกษานี้มีการพัฒนาในวงการศึกษไทยมาหลายสิบปีแล้ว แต่ที่ผ่านมายังอยู่ในขั้นทดลองใช้มาโดยตลอด เพิ่งจะมีการตื่นตัวกันในวงกว้างในปีนี้มีโรงเรียนกว่า ๑๕,๐๐๐ แห่งเข้าร่วมโครงการเปลวพุทธปรัชญาการศึกษาสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง โรงเรียนวิถีพุทธเหล่านี้บางแห่งเป็นโรงเรียนนำร่อง บางแห่งกำลังลองผิดลองถูก ไม่ว่าจะผลลัพท์จะลงเอยอย่างไรก็ถือว่าโรงเรียนวิถีพุทธ กำลังกลายเป็นพลวัตที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการปฏิรูปการศึกษาของไทย กระทรวงศึกษาธิการควรถือเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธอย่างจริงจัง เพราะว่าเมื่อผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนวิถีพุทธตื่นตัวแล้ว บุคคลเหล่านี้ก็พร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการผลักดันในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป งานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการก็จะสำเร็จง่ายขึ้นเพียงแต่รู้จักใช้เครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นประโยชน์ อย่างมองด้วยอคติว่าโรงเรียนวิถีพุทธเป็นเพียงเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ควรมองว่านี่เป็นการนำพุทธปรัชญามาทดลองใช้จัดการศึกษาไทย ถือว่าพุทธปรัชญาน่าจะเหมาะสมกับสังคมตะวันออกและเป็นปรัชญาการศึกษาทางเลือกอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากปรัชญาการศึกษาตะวันตกสำนักต่าง ๆ

ใครจะรู้อีกว่าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่เริ่มต้นวันนี้ หากประสบความสำเร็จด้วยดี นอกจากจะมีคุณูปการมหาศาลต่อเด็กไทยและเป็นพลังขับเคลื่อน ที่สำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไทยแล้ว ยังจะเป็นการประกาศเผยแผ่พุทธปรัชญาการศึกษา ให้เป็นทางเลือกใหม่ของปรัชญาการศึกษาในเวทีโลกอีกด้วย

โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญประการหนึ่งในวงการศึกษไทยที่พยายามเปลี่ยนวิกฤติในชาติให้เป็นโอกาสที่จะก้าวไปสู่เวทีโลกจึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ร่วมมือกันผลักดันให้โครงการโรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ทุกประการ

๑.๑๐ ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ

แนวคิดหลักการ

กระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กับการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม โดยส่งเสริมการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และรับทุกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ผลที่เกิดขึ้นมีสถานศึกษาจากทุกสังกัดจำนวนมากให้ความสนใจและสมัครเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศเป็นจุดรับสมัครประสานงานและส่งเสริมการพัฒนา

กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการพัฒนาด้านวิชาการเป็นหลัก และได้จัดทำเอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” และเอกสารแนวคิดหลักการต่าง ๆ ในลักษณะเป็น หลักการกลาง กว้าง ๆ และมีตัวอย่างบางส่วนให้โรงเรียนเป็นแนวในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ตามความเหมาะสม

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจน และสามารถ เป็นเครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกระดับในการนิเทศติดตาม ตลอดจนการทบทวนและ ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดทำ “ตัวชี้วัด การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” ขึ้น โดยวิเคราะห์กำหนดจากเอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นหลัก และได้รับการตรวจพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายคณะ ซึ่งคาดหวังว่า “ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” จะช่วยให้การดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ในทุกระดับ เป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมและเป็นไปในแนวทางหลักเดียวกัน

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย ๔ ด้านใหญ่ ๆ คือ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตัวชี้วัดด้านปัจจัย (INPUT)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัย กำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลัก และส่งผลอย่าง ชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียน และงานโรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนี้ เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นในการ พัฒนาทั้งระบบโรงเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการ คือ “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา”

ตารางที่ ๑
รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (INPUT)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
๑. บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี	๑. ผู้บริหาร	๑. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล ๕ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ๒. มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ๓. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน ๔. มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธรศาสนา
	๒. ครู	๑. มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ๒. มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา ๓. รู้ เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
๒. การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ	๑. ระบบบริหาร	๑. วิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ ๒. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ และบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) มีส่วนร่วม ๓. ปลูกฝังศรัทธาสร้างเสริมปัญญาในพระพุทธรศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง ๔. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน ๕. มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง ๖. มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิด โอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	๒. ระบบหลักสูตรสถานศึกษา	* หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
๓. กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ	*สภาพแวดล้อม	๑. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม ๒. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณ โรงเรียน ๓. สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ ๔. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (PROCESS)

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ กำหนดโดยวิเคราะห์จากเอกสาร “แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นหลัก ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการและแนวทางกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ใช้เป็นหลักทั่วประเทศ

การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิดคือ “โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต”

ตารางที่ ๒

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (PROCESS)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
๑. การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้	๑. จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขา ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ๒. ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา ๓. จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ๔. จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอน และในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน
	๒. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	๑. สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ๒. นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ ๓. จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน อย่างต่อเนื่อง
	๓. การวัดและประเมินผล	*มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักภavana ๔ (กาย ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง
๒. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	*บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม “การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”	๑. ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ๒. ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ๓. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ๔. ส่งเสริม ขกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
๓. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	๑. กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน	๑. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผล และได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา) ๒. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
	๒. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่ารู้เข้าใจเหตุผล ๒. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำและในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต ๓. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากหลักภavana ๔ คือ มีองค์ประกอบด้านกาย คีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่ผู้เรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น (ภavana ๔) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข”

ตารางที่ ๓

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (OUTPUT) นักเรียนมีลักษณะ ดังนี้

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
พัฒนากาย คีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ (ภavana ๔)	๑. กาย (กายภavana)	๑. บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ ๒. การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ๓. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	๒. คีล (สังกม)	๑. มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ๒. มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ๓. สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

ตารางที่ ๓ (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
	๓. จิต (จิตใจ/ อารมณ์)	๑. มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ ๒. มีจิตใจ เมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน ๓. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร ๔. มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน
พัฒนากาย สីล จิต และปัญญาอย่าง บูรณาการ (ภาวนา ๔)	๔. ปัญญา	๑. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย ๒. รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ๓. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนา งานอยู่เสมอ ๔. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่สถานศึกษา ดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บ้าน (ผู้ปกครอง ชุมชน) วัดและราชการอื่น การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อให้เกิดความตระหนัก ถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธจะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ “วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับความประโยชน์ จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตาม วิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง”

ตารางที่ ๔

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (OUTCOMES/IMPACT)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
บ ว ร ได้รับ ประโยชน์จากการ พัฒนาโรงเรียนวิถี พุทธ	๑. บ้าน (ผู้ปกครอง และชุมชน)	๑. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เพิ่มขึ้น ๒. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
	๒. วัด	*วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนา มากขึ้น
	๓. โรงเรียน	*โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความ ร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ)

หมายเหตุ : การใช้ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

จุดมุ่งหมาย การพัฒนาตัวชี้วัดฯ นี้เพื่อให้โรงเรียนวิถีพุทธนำไปเป็นเครื่องมือในการ ทบทวนและพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนมากขึ้น และผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ สามารถ นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศ ติดตาม หรือประเมินผลการพัฒนา

สำหรับเกณฑ์ ความคาดหวังหรือเกณฑ์การประเมินของตัวชี้วัดฯ แต่ละด้าน โรงเรียน และผู้เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดตามความเหมาะสมของช่วงเวลาและพัฒนาการที่มีใน ส่วนการ กำหนดรายละเอียดเกณฑ์การประเมินตามตัวชี้วัดฯ ของกระทรวงศึกษาธิการเอง ซึ่งเป็นเกณฑ์ กลาง ๆ จะไม่มีการศึกษาพัฒนาให้รอบคอบเป็นลำดับไป

ฉะนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตาม รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่มองเห็นความสำคัญ ของการศึกษาที่มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน การบริหารตามแบบพุทธไม่ว่าด้านการกิน การ อยู่ตามแบบพุทธ เรียบง่าย ๆ ว่าการศึกษาเริ่มต้นเมื่อกินอยู่เป็น

๑.๑๑ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัตินิสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพ กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน การบริหารจัดการ

๑.๑๒ สมมติฐานของการวิจัย

๑. นักเรียน ครูอาจารย์และผู้บริหาร มีความคิดว่าการเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธมีความรู้ ความเข้าใจความเป็นไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น
๒. นักเรียน ครูอาจารย์และผู้บริหารมีความเชื่อว่าจะได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการโดยเฉพาะหลักเบญจศีลเบญจธรรม และไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน
๓. นักเรียน ครูอาจารย์และผู้บริหารรักความเป็นไทยและนิยมความเป็นตะวันออก อยู่ แบบเรียบง่าย มีความกตัญญูกตเวที ไม่นำพาวัฒนธรรมทางตะวันตกมาใช้ปะปน ชอบทางด้านวัตถุ นิยมมากกว่าเน้นในด้านจิตใจ

๑.๑๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยการศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธเฉพาะ ๑๐ เขต การศึกษาโดยการจัดเก็บข้อมูล ปีการศึกษา ๒๕๕๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๑๔ คำนิยามศัพท์

การศึกษา หมายถึง การพัฒนาความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทักษะ และค่านิยมหรือคุณธรรม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน จะโดยเข้าเรียนในโรงเรียนหรือไม่ก็ตาม

การศึกษา คือ การปรับปรุงตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและปรับสิ่งแวดล้อมเข้ากับตัวเรา ความเจริญงอกงาม กระบวนการของสังคม การจัดประสบการณ์ การจัดประสบการณ์ใหม่และพัฒนาความสามารถ สนองความต้องการของชีวิต

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ คู่ ฟัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต

๑.๑๕ ศัพท์ที่สำคัญของโครงการวิจัย (Key words)

๑. โรงเรียนวิถีพุทธ
๒. ตามแนวพุทธ
๓. นักเรียนและครู
๔. กิจกรรม การบริหารการจัดการ

๑.๑๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบที่เป็นคุณสมบัติแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
๒. นักเรียนสามารถนำผลวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพวิถีพุทธ
๓. สามารถนำผลวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามที่โรงเรียนสามารถนำผลวิจัยมาใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาให้มีขีดความสามารถมากขึ้นในการวิจัย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาสภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- ๒.๑ ทฤษฎีและกรอบแนวคิด
- ๒.๒ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ
- ๒.๓ บูรณาการในการศึกษาแบบวิถีพุทธ
- ๒.๔ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๒.๕ ลักษณะจุดเน้นของโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๒.๖ วิธีการศึกษาแบบวิถีพุทธ
- ๒.๗ กิจกรรมนักเรียนตามวิถีพุทธ
- ๒.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน
- ๒.๙ บุคลากร (ครู) ที่ดีตามวิถีพุทธ
- ๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย
- ๒.๑๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ทฤษฎีและกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของการวิจัย

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิจัย มี ๓ ทฤษฎี ได้แก่

๑. **ทฤษฎีการเรียนรู้** เป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ การเรียนรู้ของนักการศึกษา ตะวันตก โดยจะนำมาใช้ในฐานะเป็นกรอบของการศึกษาวิเคราะห์ หรือในฐานะเป็นเครื่องมือของการวิจัยในครั้งนี้ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ของ ปาฟ ลอฟ
๒. **ทฤษฎีการเรียนการสอนคือหลักการสำคัญ** ของการเรียนการสอนตามความเชื่อของนักจิตนิยม ย่อมสอดคล้องกันกับทฤษฎีญาณวิทยาของฝ่ายจิตนิยม ซึ่งได้อธิบายและสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

- ๒.๑ กระบวนการวิธีการเรียนรู้ คือกระบวนการวิธีการการดูดซึมความคิด (Absorbing ideas)

๒.๒ การเรียนรู้ย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยการเลียนแบบอย่างของจิตสมบูรณ์

๒.๓ การเรียนรู้ คือ การฝึกนิสัย ดังนั้นจำเป็นต้องมีการท่องจำและการฝึกหัดทำซ้ำ ๆ (drill) เพื่อให้เกิดความเคยชินหรือทักษะ

๒.๔ เชื่อว่า “ความพยายาม” เป็นปัจจัยเหตุของ “ความสนใจ” การให้นักเรียนทำงานหนักและยาก จึงจำเป็นเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีความพยายามทำงานจนสำเร็จความสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผล ย่อมทำให้นักเรียนเกิดความพอใจและสนใจมากยิ่งขึ้น

๒.๕ เชื่อว่า “การเรียนรู้ คือ ผลของการระลึกได้”

๒.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้การสอนที่สำคัญได้แก่ “ทฤษฎีวิวินัยจิต (theory of mental or formal discipline)

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากหลักพุทธธรรมโดยนักปราชญ์ชาวพุทธ เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ดร.สาโรช บัวศรี และศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ซึ่งถือเป็นทฤษฎีหลักที่คณะผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยจะครอบคลุมองค์ประกอบของการศึกษาแนวพุทธศาสตร์ ๕ องค์ประกอบ คือ ปรัชญาการศึกษา สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการประเมินผล การเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางพุทธศาสตร์ที่เด่นชัด อาทิ กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย สติ สมาธิ และปัญญา ทฤษฎีการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นกระบวนการตามหลักพระพุทธศาสนา อันนำไปสู่กระบวนการการแก้ปัญหาในการปรับพฤติกรรม และพัฒนาการเรียนการสอน และสนองต่อความต้องการทางสังคม และเผยแพร่ความรู้ให้แก่สังคมในการนำไปแก้ปัญหาส่วนบุคคล และสังคมได้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ตามกระบวนการพัฒนามนุษย์ ฝึกหัดอบรมในแนวคิดการแก้ปัญหาด้วยไตรสิกขาและมรรค ๘ หรือตามทฤษฎีการสร้างปัญญา ด้วยสัมมาทิฎฐิ มีความคิดเห็นชอบเห็นตามความเป็นจริงของชีวิต ด้วยสัมมาสังกัปปะ การดำรงชอบถูกต้องเป็นกลาง ด้วยศีล ประกอบด้วยสัมมาวาจา พุคด้วยความจริงเกิดประโยชน์ ด้วยสัมมากัมมันตะ ทำดีและทำชอบ ด้วยสัมมาอาชีวะ มีอาชีพสุจริต ด้วยสมาธิ มีสัมมาวายามะ พากเพียรชอบ มีสัมมาสติ กำหนดระลึก รู้ชอบมีสัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่น แน่วแน่ ผ่องใสและบริสุทธิ์ ผู้สอนซึ่งเป็นผู้กำหนดกระบวนการเรียนรู้และเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนตามแนวพุทธ หลักการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ สาระการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนและ บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่จัดให้

เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญและการประยุกต์ใช้ของผู้เรียนให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหา เมื่อมีปฏิรูปการเรียนรู้ในระบบทุกระดับอย่างสอดคล้อง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างต่อเนื่องย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนของบุคลากรที่สำเร็จการศึกษากลายเป็นการศึกษาแบบตลอดชีวิต และทำให้คนไทยและสังคมไทย เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต คณะผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ที่วิจัยในครั้งนี้ จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนของสถานศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา และสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้

การศึกษาเริ่มเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ ในสมัยที่อารยธรรมกรีกโบราณเจริญรุ่งเรือง ระบบการศึกษายังเป็นธรรมชาติเพราะมนุษย์ทุกคนต้องการอยากรู้อยากเห็นในเรื่องต่าง ๆ ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือจากการฟัง การอ่าน รวมทั้งการท่องเที่ยวไปในดินแดนที่อยากรู้อยากเห็น มนุษย์เราจึงได้สังเกต ได้ศึกษา และได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว แล้วนำไปบอกเล่าต่อ ๆ กันไป

การบอกเล่าต่อ ๆ กันไปอาจทำให้ข้อความเปลี่ยนแปลงไปหรือผิดเพี้ยนไปจากข้อมูลหรือข้อเท็จจริงได้ แต่ความรู้ต่าง ๆ ก็ได้มีการพัฒนาเรื่อยมาตามความเจริญของสังคม ทำให้ความรู้ที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดเป็นความรู้ที่มีเหตุผล เป็นความรู้ที่จะตอบปัญหาได้ หรือพิสูจน์ได้ ซึ่งเป็นความรู้ที่มนุษย์ได้ศึกษาสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และปรากฏการณ์ทางสังคมที่เขาอาศัยอยู่หรือที่เขาได้ติดต่อ สماعด้วยนั่นเอง ความสงสัยและความอยากรู้อยากเห็น เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้

เมื่อเราเข้าใจในสิ่งที่เราสงสัยหรือประหลาดใจแล้ว เราก็ได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่เราสามารถตอบปัญหาที่สงสัย หรือที่เราประหลาดใจได้ดังที่ชาวกรีกโบราณได้กล่าวดังที่มาแห่งความรู้ไว้ว่า “ความประหลาดใจเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้”^๑

ความรู้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ศึกษาหรือได้เรียนรู้มาในแต่ละยุคแต่ละสมัย มีการสืบทอดมาสู่คนรุ่นหลังได้ เพราะมนุษย์รู้จักคิดประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นมาเพื่อใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นความรู้ที่มีเหตุผลสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ ชาวกรีกโบราณเป็นชนชาติที่อยากรู้อยากเห็น เช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ ในโลก แต่ชนชาติกรีกเป็นชนชาติที่สนใจในเรื่อง

^๑ จันงค์ ทองประเสริฐ, ธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐) หน้า ๓.

ของมนุษย์และธรรมชาติ จึงพยายามหาคำตอบ พยายามค้นหาสาเหตุให้เกิดความรู้ การศึกษาทำให้คนเกิดแบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ

- ๑) คนชั้นสูง เรียนเกี่ยวกับวรรณคดี ปรัชญา คณิตศาสตร์ เป็นต้น
- ๒) คนชั้นต่ำ เรียนเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด

๒.๒ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

หลังจากได้ความมั่นใจดูจะเป็นพระราชวินิจฉัยจากพระราชดำรัสครั้งนั้นแล้ว บุคคลและองค์กรต่าง ๆ พวกกันมีความกล้าหาญที่จะพูดหรือเขียนให้ชัดเจนออกมาว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ” โดย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชนิพนธ์ไว้ในเทศนาเสื่อป่าว่า^๑

เป็นหน้าที่ของเรา ที่จะต้องตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อย่าให้มีอันตรายมาถึงได้ ต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป ต้องรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำหน้าที่สมควรแก่ผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เราตั้งใจจะรักษาศาสนาของเราด้วยชีวิต ข้าพเจ้าและท่านตั้งใจอยู่ในข้อนี้ และถ้าท่านตั้งใจจะช่วยข้าพเจ้าในกิจกรรมอันใหญ่นี้แล้ว ก็จะเป็นที่พอใจข้าพเจ้าเป็นอันมาก เมืองเราเกือบจะเป็นเมืองเดียวในโลกที่มีบุคคลนับถือพระพุทธศาสนา มากเป็นเหล่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมสิ้นไป เราจะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ ได้วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา กับสังคมไทยไว้ในหนังสือเรื่อง “ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย” ว่า

ในทางการศึกษา เมื่อมองโดยภาพรวมพระพุทธศาสนาจัดเป็นวิชาสำหรับการเรียนรู้ โดยสถานะหลัก คือในฐานะเป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ หรือเป็นแหล่งคำสอนของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศทั้งในด้าน วัฒนธรรม และในด้านนามธรรม ซึ่งถือว่ามียุทธพลครอบคลุมมากที่สุดในวิถี

^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เทศนาเสื่อป่า. ([ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๔๕๖) หน้า ๕๔.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ทางสายอิสราภาพการศึกษาไทย. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒-๓๔.

ชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิต สำหรับผู้นับถือและเป็น
สภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้ที่ได้นับถือ

แม้ว่าปัจจุบันในระดับพื้นผิว จะมองเห็นว่า ผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมใน
พระพุทธศาสนา แต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ยังสืบ
ต่ออยู่อย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมไทย ชาวพุทธควรมีสติธิเรียน
จริยศึกษาแบบพุทธ การปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการ
และเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งสังฆธรรมที่รองรับเป็นพื้นฐาน
การที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนา และนับถือสืบต่อกันมา ก็เพราะมี
ความเชื่อในพระปริชาญาณของพระพุทธเจ้าว่าได้ทรงค้นพบสังฆธรรม และทรง
สั่งสอน ปลูกฝังจริยธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นระบบชีวิตทาง
ศีลธรรมของตน

สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจัดจริยศึกษาที่มีเอกภาพ สังคมไทยมีประชากร
ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน แม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย ก็เป็นความ
แตกต่างในระดับของการพัฒนาการทางจิตปัญญา ส่วนหลักความเชื่อและหลัก
คำสอนทั่วไปคงเป็นต้นแบบเดียวกัน จึงน่าจะใช้ความได้เปรียบความมีเอกภาพ
ทางศาสนานี้ ให้เป็นประโยชน์

สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจาก
พุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพมาก อาจพูดได้ว่ามากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก
การเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกัน และร่วมพัฒนาสังคมไทย
การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือ การเรียนรู้สิ่งที่คนที่อยู่ในสังคมไทยควรจะต้อง
รู้ ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตน

พอสรุปได้ว่า รัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษา
พระพุทธศาสนาด้วยเหตุผลสำคัญ ๓ ประการคือ

๑. คนไทยส่วนใหญ่ เป็นพุทธศาสนิกชน ควรมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติ
ถูกต้องต่อพระศาสนาที่ตนนับถือ

๒. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็น
รากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อ
ดำเนินชีวิตและทำงาน หรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสาน
กลมกลืนและได้ผลดี

๓. สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับ

ระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

๒.๓ บุรณาการในการศึกษาแบบวิถีพุทธ

ภารกิจสำคัญของการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์คือการศึกษาอบรมบุคคลได้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลายที่ควรจะเป็น เพื่อให้เกิดประโยชน์ตนคือความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุด มีจิตในเป็นอิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และประโยชน์ผู้อื่น คือความสามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่กันเป็นสังคมได้

ด้านนักเรียน

เป้าหมายของการศึกษาเน้นการพัฒนาบุคคลให้พัฒนาปัญญา มีชีวิตที่สงบสุข ผู้เรียนย่อมเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้สร้างปัญญาให้เกิดแก่ตน จึงต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ลงมือกระทำให้มากที่สุดเท่าที่จะช่วยให้ตัวเองเกิดปัญญาขึ้นได้ โดยนัยนี้ความสามารถ ความถนัด อุปนิสัยต่าง ๆ ของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึง เพื่อการจัดสภาพการเรียนและกลวิธีการสอนต่าง ๆ ให้ผู้เรียน

ด้านภารกิจของครูหรือผู้สอน

ตามแนวปรัชญาของพุทธศาสตร์ ถือว่าภารกิจของผู้สอนและผู้ให้การศึกษาเป็นเพียงผู้ชี้นำทางหรืออำนวยความสะดวก ช่วยให้ผู้เรียนดำเนินเข้าสู่ปัญญา โดยสรรหาอุปมา กลวิธีและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะมาช่วยผู้เรียนให้เข้าถึงปัญญาได้ผลดีที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร

วิธีการเรียนการสอน

การเรียนการสอน ต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา ผู้เรียนต้องเป็นอิสระในการใช้ความคิด การซักถาม ได้ตอบ สืบเสาะค้นหาความจริงต่าง ๆ ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจขึ้นในตน ไม่มีการบังคับให้เชื่อ ความเชื่อหรือศรัทธาตามระบบการศึกษานี้ หมายถึงความเชื่อมั่นในหลักการ วิธีการ และสมมุติฐานต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีเหตุผลเป็นฐานรองรับว่าจะนำไปสู่จุดหมายได้แท้จริง และเป็นสื่อที่จะพิสูจน์ได้ต่อไปตามลำดับ ในระหว่างดำเนินไปสู่เป้าหมายนั้น

การบูรณาการการสอน หรือได้สรุปเกี่ยวกับการสอน(การศึกษา) ตามแนวพุทธศาสตร์ เป็น ๔ ประการ ตามหัวข้อใหญ่ดังนี้

๑. ปัญญาเป็นสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นภายในตัวผู้เรียน

๒. ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้ทางการเรียน

๓. วิธีสอน อุบาย และกลวิธีต่าง ๆ เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน

๔. อิศรภาพในทางความคิด เป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างปัญญา

มีนักการศึกษาเห็นว่า ความมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ เพื่อให้บุคคลเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คุณสมบัติของมนุษย์ที่สมบูรณ์มี ๔ ประการคือ^๑

๑. สุขภาพอนามัยดี

๒. มีอิสรภาพ

๓. เลี้ยงชีพโดยชอบ

๔. ให้หลักธรรมแก้ปัญหาชีวิต

๒.๔ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธคือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทย ส่วนใหญ่จะมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ

พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์ เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลก และชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ อด ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้าง และสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัน อีกทั้งมีความง่ายมาก ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องทีละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐาน แต่นำเอา

^๑ สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้อตามแนวพุทธศาสตร์, (โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖) หน้า ๒๖.

ระบบการศึกษาจากประเทศตะวันตกมาใช้ในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งได้ก่อสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

ด้วยคุณค่าอันมหัศจรรย์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษา นำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้วให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ในวงกว้าง

๒.๕ ลักษณะจุดเน้นของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรม หรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่

โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ คู่ พัง เป็นคือ ใช้ปัญญา และเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการดำเนินการของสถานศึกษา จะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมหะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรม หรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาน หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการติดต่อ การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา คือ

๑. พฤติกรรม มุ่งสร้างพฤติกรรมความเคยชินที่ดี สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับสังคม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งสร้างสรรค์ทั้งหลาย จะส่งผลให้เกิดสภาพจิตใจที่ดีงาม มีความสุข พร้อมทั้งเอื้อต่อการแยกแยะ และรับข้อมูลความรู้ การคิด การสร้างสรรค์ ทำให้ปัญญาเจริญองงาม

๒. จิตใจ ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ โดยมีเจตจำนงเป็น

ตัวชี้นำพฤติกรรม มีผลต่อความมุ่งมั่นในความดีงาม ความสดชื่นเบิกบาน และความสุข

๓. ปัญญา ปรีชาญาณ ความรู้ ความเข้าใจ เหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อ ทักษะคติ ค่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ เพื่อใช้ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นการปรับตัวทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งสันติสุข และความมีอิสรภาพ

๒.๖ วิธีการศึกษาแบบวิถีพุทธ

ต้องรู้รอบ คือรู้เป็นระบบหรือบูรณาการ ไม่ใช่รู้แยกเป็นส่วน ๆ ปัญญา รู้ภาพรวม ครบถ้วน เหมือนกับการต่อภาพชิ้นส่วนของจิ๊กซอว์ (Jigsaw) ถ้ารู้จิ๊กซอว์แต่ละชิ้นแบบแยกส่วนก็เป็นปัญญา แต่การรวมจิ๊กซอว์ทุกชิ้นมาต่อกันให้เกิดภาพที่สมบูรณ์นั้นคือปัญญารอบรู้ ถ้าพูดในภาษาพระก็คือรู้แบบสหสัมพันธ์ หรือปฏิจกสมุปบาทในทำนองว่าสิ่งทั้งหลายนั้นอาศัยกันและกัน เกิดขึ้นหรือรู้แบบอริยสัจ เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลว่าทุกข์เกิดจากเหตุคือสมุทัย ถ้ารู้ สังคมไทยเป็นทุกข์ในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ รู้เพียงจุดเดียว แต่นี้ยังไม่ใช่ปัญญา ต้องรู้ว่าทุกข์นี้มาจากเหตุใดจะได้แก้ให้ถูกจุด นี่คือการรอบรู้และต้องรู้ลึก หมายถึงว่าเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหน้าฉาก สามารถโยงไปถึงหลังฉากสิ่งผิวเผินที่ปรากฏ เช่นคำพูดของนักการเมืองบางคนที่รายงานผ่านสื่อมวลชนทั้งหลาย เราเชื่อทันทีไม่ได้ ต้องหยั่งรู้เจตนาที่แท้จริงของผู้พูด เพียงจำชื่อหรือจำ ใบหน้าของคนได้แค่นี้เป็นปัญญา เราคงได้ยินคำพังเพยว่า “รู้หน้าไม่รู้ใจ” ที่เขาพูดและแสดงสีหน้าอย่างนั้น แต่ที่จริงเขาคิดอย่างไร เราต้องรู้เท่าทัน นี่คือการรอบรู้ลึก

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “แนะให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

กระบวนการเรียนรู้ ต้องช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญาทั้ง ๓ ประการ เช่น ในวิชาคณิตศาสตร์การสอนให้จำสูตรคณิตศาสตร์ได้ เป็นการพัฒนาศมยปัญญา การสอนจินตคณิตเป็นการพัฒนาจินตมยปัญญา การสอนให้ทำแบบฝึกหัดได้ เป็นการพัฒนากาวมยปัญญา

เพื่อพัฒนาปัญญาทั้ง ๓ ประการ พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เรียกว่า ปัญญาวุฒิ คือวิธีการพัฒนาปัญญา ๔ ขั้นตอนคือ^๑

^๑ อ.จตุกก. (ไทย). ๒๑/๒๕๕/๓๖๕.

๑. สัปปริสสังเสวะ ๒. สัทธัมมัสสวนะ
๓. โยนิโสมนสิการ ๔. ฐัมมานุชัมมปฏิบัติ

สัปปริสสังเสวะ (การคบคนดี)

การคบคนดีคือ มีครูที่ดีหรือมีแหล่งข้อมูลที่ดี ครูยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ แต่ครูต้องไม่ลืมว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้เรียนต้องพยายามแสวงหาความรู้ตามแนวทางที่ครูแนะนำ ต่อให้ครูสอนได้อย่างไร ถ้าผู้เรียนไม่พยายามรับคำสอน การสอนนั้นก็ไม่ใช่ประโยชน์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ตุมเหหิ กิจจํ อาตปฺปํ อกฺขาตาโร ตถาคตา” แปลว่าท่านทั้งหลาย ควรทำความเพียรเองเถิด พระตถาคตเจ้าเป็นแต่เพียงผู้ชี้ทาง^๑ ครูเป็นเหมือนมัลลกุเทศก์ ผู้เรียนเป็นเหมือนคนเดินทาง ครูเป็นผู้สอนและอำนวยความสะดวก เด็กเป็นผู้เรียนและทำกิจกรรม เมื่อมีความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การเรียนรู้ก็เกิดขึ้น

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกความพร้อมของผู้ฟัง (ผู้เรียน) เป็น ๔ ระดับเทียบได้กับดอกบัว ๔ เหล่า ผู้ฟังแต่ละคนอาจมีพื้นฐานคนละระดับ นี่คือการแตกต่างระหว่างบุคคลที่ต้องเอาใจใส่ในการสอนทุกครั้ง นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงจำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลไปตามความแตกต่างของจริตคือพื้นนิสัยทรงแบ่งจริตของคนเป็น ๖ กลุ่มคือ^๒

๑. เด็กราคะจริต เป็นผู้ที่ชอบความสวยงาม ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจะทำให้เด็กกลุ่มนี้สนใจการเรียน ครูจะต้องเน้นเรื่องความงามความสุนทรีย์ และควรพูดกับเด็กอย่างไพเราะ

๒. เด็กโทสะจริต เป็นผู้ที่ชอบความเร็ว ไม่ชอบเรียนอะไรที่เยิ่นเย้อ ชอบให้ครูสรุปความหรือจับประเด็นสำคัญให้เขาไปคิดต่อ

๓. เด็กโมหะจริต มักชอบวงแหวนหวานอน ชอบหลับเวลาเรียนหนังสือ หลักสูตร ๔ ปีเขาหลับ ๒ ปีโดยเฉลี่ย ครูต้องรู้ว่าเขามีจุดอ่อนก็คือชอบหลับ ควรให้เขาทำกิจกรรมเพื่อให้ตื่นตัวอยู่เสมอ

๔. เด็กสัทธาจริต มักเชื่อง่าย ชอบเรื่องตื่นเต้น ครูต้องทำให้เขาเกิดศรัทธาในตัวครู และวิชาที่เรียน แล้วเขาจะเรียนได้ดีที่สุด แต่ถ้าเขาไม่ศรัทธาก็จะไม่ตั้งใจเรียน

๕. เด็กพุทธิจริต มักเป็นคนใฝ่รู้ ช่างสงสัย ชอบซักถามครูในรายละเอียด เด็กพวกนี้จะเป็นนักวิชาการที่ดี ครูต้องมีความแม่นยำในเนื้อหาและสามารถตอบข้อสงสัยของเด็กได้

๖. เด็กวิตกจริต เป็นพวกที่ลังเล ตัดสินใจอะไรไม่ได้ อาจเป็นเพราะเขาข้อมูลไม่รู้ว่า

^๑ บุ.ธ. (ไทย). ๒๕/๓๐/๕๑.

^๒ บุ.มหา. (ไทย). ๒๕/๘/๔๑.

จะเลือกอะไร ครูก็ต้องสอนวิธีตัดสินใจหรือสรุปประเด็นให้เด่นชัด ตัดความลังเลสงสัยของเด็ก

วิธีการสอนดังกล่าวมา พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นการสอนให้ถูกจริต ครูถือเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ พยายามเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงเลือกวิธีการสอนให้ถูกจริตผู้เรียน เมื่อเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ครูก็จัดกระบวนการเรียนการสอนให้นำสนใจ

สัทธัมมัสสวนะ (การเชื่อฟังคำสอนของคนดี)

การศึกษาคำสอนของคนดีหรือศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ดี ศึกษาคำสอนของครู ครูยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ถ้าครูสอนดีเด็กจะตั้งใจเรียน พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการสอนที่ดี ๔ ประการคือ^๑

๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือสอนให้เด็กเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นด้วยตาตัวเอง ถ้าจะสอนให้ได้ขนาดนี้ ครูจะต้องพัฒนาตนเองขนานใหญ่ คือครูต้องมีปัญญาก่อนจึงจะสอนเด็กให้มีปัญญาตามได้ ครูต้องเข้าใจชัดเจนในเรื่องที่ตนเองสอน อย่าสอนในเรื่องที่ตนเองก็ไม่เข้าใจ คือท่องไปสอนไป แปลหรือลอกคำราของคนอื่น เลิกกันเสียที อย่าพูดในเรื่องที่ตนก็ไม่รู้

๒. สมาทปนา (จงใจ) คือจงใจให้อยากรับไปปฏิบัติ การสอนที่ดีต้องมีผลในทางเปลี่ยนเจตคติหรือพฤติกรรม การสอนที่ทำให้เปลี่ยนเจตคติได้เรียนว่า สมาทปนาคือจงใจให้เด็กน้อมรับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นการสอนศีลธรรม ครูต้องให้เด็กสมาทานคือเห็นดีเห็นชอบถือเป็นต้นแบบ เกิดค่านิยมที่ดีงาม การสอนที่ดีต้องเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน จุดเริ่มของการเปลี่ยนพฤติกรรมอยู่ที่การจงใจให้อยากรับไปปฏิบัติ นั่นคือเกิดศรัทธา บทบาทของครูเพื่อการนี้ คือสอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) บางครั้งครูจงใจไม่สำเร็จ เด็กทำตามไม่ได้เพราะขาดกำลังใจ ครูต้องให้กำลังใจด้วยการยกตัวอย่างบุคคลผู้ประสบความสำเร็จ หรือครูเองทำให้อุเป็นแบบอย่าง นิทานชาดกมีเรื่องราวมากมายที่ให้คติสอนใจว่าความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่น เช่น ชาดกเรื่องพระมหาชนกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาบาลีก็เป็นคติสอนใจ ให้คนเรามีความองอาจแก้วักล้าในการเผชิญความยากลำบาก

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) เรียนแล้วไม่เครียด มีความสุข สนุกในการเรียน เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีอารมณ์ร่วมคล้อยตามบทเรียนไม่เบื่อหน่าย แม้วิชาธรรมก็ไม่น่าเบื่อ

^๑ ม.ม.(ไทย). ๑๓/๕๖๖/๕๑๒.

โยนิโสมนสิการ (การคิดเป็นโดยอุบายอันแยบคาย)

คือการคิดเป็น เรียนแล้วต้องคิดจึงจะได้ความรู้^๑ ขงจื๊อกล่าวว่า “เรียนโดยไม่คิดเสียเวลา เรียนคิดโดยไม่เรียนเข้ารกเข้าพง” เมื่อเด็กรับข้อมูลมาจากครูแล้ว เด็กต้องคิดย่อยข้อมูลนั้น ปัญญา^๒จึงจะเกิดขึ้นตลอดเวลาในทุกที่ทุกโอกาส ครูต้องสอนวิธีคิดวิธีแสวงหาความรู้ให้แก่ผู้เรียน ยุคสมัยนี้เป็นยุคที่เราได้เปรียบคนรุ่นก่อน นั่นคือมีข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายไปทั่วในหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ครูต้องสอนวิธีคัดสรรข้อมูล สอนวิธีคิดสังเคราะห์ วิเคราะห์ ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อนำไปใช้ ครูที่ดีต้องทำตัวเหมือนนักสังคมนาฬิกา^๓ นั่นคือนักสังคมนาฬิกาที่ดี จะไม่นำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไปแจกคนจนอย่างเดียว แต่เขาจะสอนวิธีประกอบอาชีพ ช่วยเหลือตนเองแก่ผู้รับการสงเคราะห์^๒ เหมือนกับภาษิตจีนที่ว่า “ถ้าท่านเอาปลาไปให้คนจน เขาจะมีปลากินเพียงวันเดียว แต่ถ้าสอนวิธีจับปลาให้เขา เขาจะมีปลากินตลอดชีวิต”

ธัมมานุวัตรปฏิบัติ (การเลือกหัวข้อธรรมย่อยมาปฏิบัติ)

เลือกหัวข้อธรรมย่อยมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมใหญ่ คือเป้าหมายที่เราต้องการ เช่น เลือกประเด็นที่ได้เรียนมานั้นมาทดลองแก้ปัญหาในชีวิตจริง เมื่อเรียนจากครูหรือรับข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จนได้สุดขั้วปัญหาแล้ว จึงคิดวิเคราะห์เรื่องนั้นจนได้จินตตามปัญหา

ธัมมานุวัตรปฏิบัติ คือการนำความรู้ที่คิดได้นั้นไปทดลองทำงานเกิดทักษะ นั่นคือขั้นปฏิบัติการซึ่งจะทำให้เกิดภาวนามยปัญญา คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ไม่ต้องถามใคร ไม่ต้องท่องจำเป็นผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเอง นี่คือนิยามขั้นสูงสุด การเรียนการสอนในปัจจุบันต้องส่งเสริมให้เด็กทดลองปฏิบัติด้วยตนเองให้มาก

๒.๓ กิจกรรมนักเรียนตามวิถีพุทธ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนคือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ(ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกิน อยู่ คู่ พึ่ง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความ

^๑ พระราชวรมุนี, ขอบฟ้าแห่งความรู้, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑) หน้า ๑๒.

^๒ อ่างแก้ว, พระราชวรมุนี, ขอบฟ้าแห่งความรู้, หน้า ๑๒.

พร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ และการทำกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เช่น

- พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ประกอบมรยาทชาวพุทธ
- ไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่งหน้าเสาธง
- บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
- นั่งสมาธิ ๑ นาทีก่อนเรียน
- กล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร
- ไหว้พระสวดมนต์ ก่อนเลิกเรียน
- เวียนเทียนในวันสำคัญ
- แข่งขันการสวดมนต์สรกัญญะประจำสัปดาห์
- สมาทานศีลในวันสำคัญ (วันพระ) ฯลฯ

๒.๘ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชน สังคม ในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน เช่น สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ-แม่ นำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา เพื่อให้มีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น มีการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุดจัดทัศนศึกษาทางธรรมเป็นต้น เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุดรวมทั้ง

สนามกีฬา หอประชุม เสริมความเข้มแข็งของระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่นการเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป

๒.๕ บุคลากร (ครู) ที่ดีตามวิถีพุทธ

การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ แม้จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและครูมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นปัจจัย ให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งการเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ในลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

บุคลากรของสถานศึกษา ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบ วิธีการหลากหลาย ทุกคนต้องพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะที่ดีน่าเลื่อมใส มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อุดหนุน ออกล้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ คุณลักษณะที่ดีของบุคลากรต้องเป็นคนที่

๑. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๒. ละเลิกจากอบายมุข
๓. ถือศีล ๕ เป็นนิจ
๔. มีความรับผิดชอบดี รู้จักหน้าที่ ตรงต่อเวลา
๕. มีพรหมวิหาร คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
๖. ต้องศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมในวิชาการเสมอ ๆ
๗. ต้องมีความเสียสละ
๘. มีวินัย รักษากฎระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์
๙. ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ
๑๐. มีความรู้ดี ในด้านธรรมะ

ภาพที่ ๑ กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา

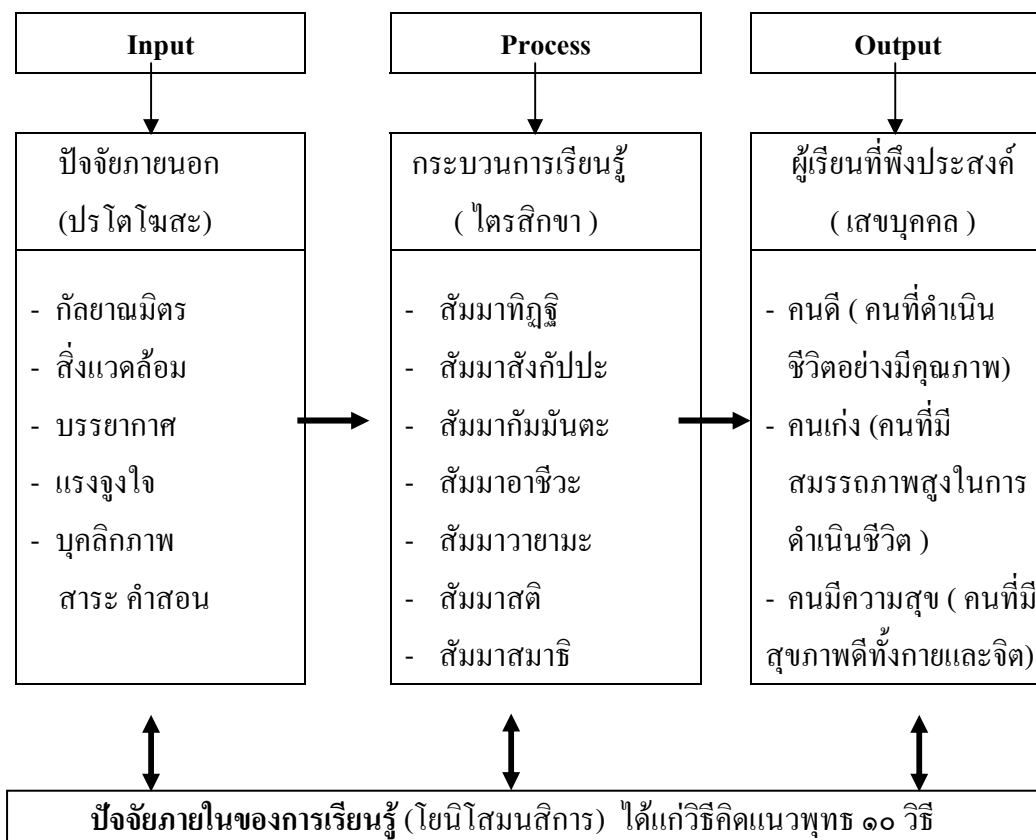
: สรุปแนวคิดจากหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Framework)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอน ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาสาระสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดตามหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษาในมาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ มีสาระสำคัญ ๘ เรื่องใหญ่ ๆ คือ

๑. หลักการจัดการศึกษา (มาตรา ๒๒) ๒. สาระการเรียนรู้ (มาตรา ๒๓)
๓. กระบวนการเรียนรู้ (มาตรา ๒๔) ๔. บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ (มาตรา ๒๕) ๕. การประเมินผลการเรียนรู้ (มาตรา ๒๖) ๖. การพัฒนาหลักสูตรระดับต่าง ๆ (มาตรา ๒๗, ๒๘)
๗. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (มาตรา ๒๙) ๘. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (มาตรา ๓๐) (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ ของ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ) และจากทฤษฎีไตรสิกขาและอริยสัจสี่ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ตลอดจนทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ของ ศ.สุมน อมรวิวัฒน์

ภาพที่ ๒ กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

(พัฒนาจาก สุมน อมรวิวัฒน์, ศาสตราจารย์ : กระบวนการพัฒนาปัญญา ตามแผนกรอบแนวคิด)

นักการศึกษากล่าวไว้ว่า “การศึกษา คือ หัวใจสำคัญของชาติ” เพราะถือว่าสถาบันการศึกษาเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญของชาติที่จะผลิตบุคลากรออกไปหล่อเลี้ยงหน่วยงานต่าง ๆ คุณภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สถาบันการศึกษาเหล่านั้นต้องคำนึงถึงให้มาก และมีวิธีไหนที่จะให้บุคลากรที่มีคุณภาพตามที่สถาบันการศึกษาทุกแห่งพึงประสงค์มากที่สุด

การศึกษาในปัจจุบันนี้มีนโยบายจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อความทันสมัย ทันทต่อเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงกันอยู่เสมอ เพื่อให้การศึกษาพัฒนาทันต่อความเปลี่ยนแปลงของประเทศชาติ เป็นที่น่ายินดีว่าครูก็มีโอกาสปรับปรุงและพัฒนาการเรียนที่เป็นอยู่มากน้อยเพียงใด

การศึกษาแบบวิถีพุทธ เป็นวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ ต้องเป็นวิถีชีวิตของบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต โดยเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ ให้มีการพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความ

ประพุดิ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) เรียนได้ค้ำเจ้าเจริญจิตภาวนาไปพร้อม ๆ กัน ทำให้มีสมาธิในการเรียนวิชาอื่นทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะรุ่งเรืองมั่นคง และตั้งกรมเรียนเกษมศาสตร์ ด้วยการมีปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาคนซึ่งทำให้คนเป็นคนดีมีความสุขและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การพัฒนาคนได้ด้วยการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาวิถีพุทธ ฉะนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว การศึกษาแบบวิถีพุทธ เกิดขึ้นในวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วท ๑๑๖/๒๕๔๔ เรื่องให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย ได้กำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานความรู้ เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน หลักสูตรได้กำหนดให้มีมาตรฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ๑๒ ปี หรือมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กรมวิชาการได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระที่ ๑ ศาสนาศีลธรรม จริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น สถานศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธได้เรียนรู้ประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เพื่อเน้นความเป็นคนดี

ในทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไทย เกี่ยวเนื่องกันมากับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่ สมัยก่อนที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

ในตอนต้นวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนาน วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมที่สำคัญของรัฐที่ดี ของชุมชนที่ดี จะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาเป็นพิธีการ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ

สภาพที่กล่าวมานี้ได้เป็นมาช้านาน จนฝังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทย กลายเป็นเครื่องหล่อหลอมกลั่นกรองนิสัยพื้นจิตใจของคนไทยให้มีลักษณะเฉพาะตน ที่เรียกว่า “เอกลักษณ์ของสังคมไทย” ทำให้พูดได้อย่างถูกต้องมั่นใจว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทยมาช้านาน

เมื่อชาวไทยทั่วประเทศได้ฟังกระแสพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงตรัสต่อพระสันตะปาปาจอห์นปอลที่ ๒ ประมุขแห่งคริสตศาสนาในกายโรมันคาทอลิก ในคราวที่เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ มีความจำเพาะตอนหนึ่งว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีด้วยกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ”

หลังจากได้ความมั่นใจคุณเป็นพระราชวินิจฉัยจากพระราชดำรัสครั้งนั้นแล้ว บุคคลและองค์กรต่าง ๆ ก็พากันมีความกล้าหาญที่จะพูดหรือเขียนให้ชัดเจนออกมาว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชนิพนธ์ไว้ในเทศนาเสื่อป่าว่า “เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อย่าให้มีอันตรายมาถึงได้ ต้องรักษาพระศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในเมืองไทยอีกต่อไป ต้องรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำหน้าที่สมควรแก่ผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เราตั้งใจจะรักษาศาสนาของเราด้วยชีวิต ข้าพเจ้าและท่านตั้งใจอยู่ในข้อนี้ และถ้าท่านตั้งใจจะช่วยข้าพเจ้าในกิจกรรมอันใหญ่นี้แล้วก็จะเป็นที่พอใจข้าพเจ้าเป็นอันมาก

เมื่อเราเกือบจะเป็นเมืองเดียวแล้วในโลก ที่ได้มีบุคคลนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเหล่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระศาสนาอย่าให้เสื่อมสิ้นไป เราจะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระศาสนาให้ถาวรวัฒนาการ”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยไว้ในหนังสือเรื่อง “ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย” ว่าในทางการศึกษา เมื่อมองโดยภาพรวม พระพุทธศาสนาจัดเป็นวิชาสำหรับการเรียนรู้ โดยสถานะหลัก คือในฐานะเป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งคำสอนของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศ

-ทั้งในด้านวัฒนธรรม

-ทั้งในด้านนามธรรม

ซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการดำเนินชีวิต สำหรับผู้นับถือและเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้ที่ได้นับถือ

เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตามรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่มองเห็นความสำคัญของการศึกษา ที่มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการ

สอน การบริหารตามแบบพุทธไม่ว่าด้านการศึกษา การอยู่ตามแบบพุทธ เรียกว่า การศึกษา เริ่มต้นเมื่อกินอยู่เป็น

พระเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนตามแนวพุทธ หลักการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ สาระการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนและบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่จัดให้เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญและการประยุกต์ใช้ของผู้เรียนให้สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหา เมื่อมีปฏิรูปการเรียนรู้ในระบบทุกระดับอย่างสอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างต่อเนื่อง ย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนของบุคคลากรที่สำเร็จ การศึกษาจนกลายเป็นการศึกษาแบบตลอดชีวิต และทำให้คนไทยและสังคมไทยเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต คณะผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ที่วิจัยในครั้งนี้ จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนของสถานศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา และสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้

๒.๑๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า ...เป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่จะต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ถ้าคนไทยไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ในด้านเนื้อหาและสถาบัน ก็คงจะต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของการศึกษาของชาติ ในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมที่เก่าแก่มา ซึ่งพูดได้ว่า มีมาเคียงคู่ กับชนชาติไทย โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จึงมีอยู่ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยอย่างแยกกันไม่ออก ถ้าจะรู้ประวัติศาสตร์ไทยให้ชัดเจน ก็ต้องรู้ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาไปด้วย ส่วนความสำคัญของวัฒนธรรมไทย คำสอนเรื่องความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีอยู่ซึมซ่านทั่วไป และฝังลึกเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย ซึ่งปรากฏตัวให้เห็นในศิลปวัฒนธรรมทุกด้าน มีขนบธรรมเนียมประเพณี สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี ภาษา และวรรณคดี การที่จะรู้เรื่องไทย หรือไทยคดีและการจะอยู่จะปฏิบัติตัวในสังคมไทยส่วนใหญ่ให้มีความสุขด้วยดี จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องรู้อะไร ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะคนไทยส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา จึงไม่จำเป็นต้องพรรณนาว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสักเพียงไร ในการที่เขาจะรู้จักประเทศชาติและสังคมของตน มีส่วน

ร่วมสืบทอดมรดกรักษาเอกลักษณ์แห่งชาติของตน^๑

ในโรงเรียนอย่างน้อยก็ช่วยสังคมไทยอนุรักษ์ความเจริญทางจิตใจ ในกระบวนการแห่งไตรสิกขาว่า การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ โรงเรียนวิถิปุทธยังเป็นตัวสำคัญของการศึกษา ชื่อโรงเรียนบอกว่าวิถิปุทธ คือ วิถีทางของพุทธะ คำว่า พุทธ แปลว่าผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน มาจากคำว่า โโพธิ พุทธิ เป็นชื่อของปัญญา มีการพัฒนาสูงขึ้นไปจนสูงสุด เป็นโพธิปัญญา คือ ปัญญาที่เป็นโพธิ

เมื่อเป็นโรงเรียนวิถิปุทธ ถือว่าเป็นโรงเรียนวิถิแห่งปัญญา ที่ทำให้เป็นพุทธ ทำให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ในระบบการศึกษาสิ่งที่เป็นสาระของการศึกษาในวิถิปุทธ ได้แก่ ไตรสิกขา ซึ่งมี สติ สมาธิ และปัญญา เป็นจุดที่ทำให้บรรลุผลเป็นพระพุทธรเจ้า เพราะอาศัยปัญญาเป็นตัวสำคัญ แต่ก็ต้องอาศัยสติและสมาธิ

การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น เน้นการศึกษาพื้นฐานคือเรื่องการบริหารกิจ ปัจจัยสี่กับเรื่องการใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ จะต้องให้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา ถ้าได้จุดนี้แล้วการศึกษาเริ่มเดินหน้า เพราะการฝึกอบรมพระใหม่เน้นหนักที่จุดนี้ และต้องใช้ต่อไปตลอดในการฝึกกริยาอาการต่าง ๆ การสำรวมตา หู จมูก ลิ้น ให้มีการฝึกซึ่งมีรูปแบบ กริยาอาการของพระในเวลาฝึกเดินตามไม่สอดส่าย ไม่เที่ยวดูโน่นดูนี้ และให้ดูพอประมาณ ถือว่าเป็นรูปแบบการฝึกสติมาคุมไม่ให้กุศลธรรมเข้ามาครอบงำให้รับรู้ด้วยสติและเกิดปัญญา แล้วได้สิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ ดูแล้ว ฟังแล้ว ให้ได้ความรู้และความดี

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๒ กล่าวถึงการศึกษาแนวพุทธ คือ รู้ความจริงของธรรมดา แล้วพัฒนาคนบนฐานธรรมชาติ การจัดการศึกษาแนวไหนจึงจะถูกต้อง ตามความเป็นจริง คือ เอาความจริงเป็นที่ตั้ง แนวคิดของพุทธศาสนามองตรงตามสภาพเป็นจริงที่สุด เริ่มมองจากชีวิตมนุษย์ว่าเป็นอย่างไรบ้าง เกิดการเข้าใจความเป็นจริง แล้วนำมาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความจริงนั้น การจัดการศึกษาตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าแนวพุทธคือแนวของ คนที่มีปัญญารู้ความจริง พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ ความจริงมีอยู่ตามธรรมดาสามัญของมัน พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยแสดง การจัดการศึกษาที่เรียกว่าแนว ก็คือการจัดตรงตามความเป็นจริงของธรรมชาติเท่านั้นเอง คือทางพระพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้มาทรงบัญญัติอะไรขึ้น

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย ; ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๒-๓๕.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ผู้การศึกษาแนวพุทธ, (กรุงเทพฯ: มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า

เอง ไม่ได้สั่งสอนอะไร แต่ทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติแล้วนำมาบอกกล่าว ฉะนั้น เรื่องของพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ ชีวิตคนเป็นอย่างไร อยู่ในท่ามกลางธรรมชาติ มีสภาพแวดล้อม มีความเป็นไปตามธรรมดาและชีวิตมนุษย์พัฒนาอยู่ได้ดี ในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้จัดระบบพัฒนาคนให้อยู่ได้อย่างดีท่ามกลางความเป็นจริงจึง เรียกว่า การศึกษาแนวพุทธอย่างที่พูดกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีพระบรมราโชวาทว่า ชาวพุทธที่แท้จริง เป็นผู้ที่ดีชอบ ปฏิบัติชอบ อยู่เป็นปกติ อยู่ ณ ที่ใด ก็ทำที่นั่นสงบ ร่มเย็น มีความปรองดองและสร้างสรรค์ จึงเป็นโชคคืออย่างมากที่ประเทศไทยเรามีพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ (๒๕๓๗)

พระเทพดิลก^๑ กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศ พระราชปณิธานและพระราชนิพนธ์ อันเป็นการให้ความเคารพเทอดทูนต่อพระรัตนตรัย ต่อหน้าคณะสงฆ์ที่มาประชุมพร้อมกันว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนต่อหน้าพระสงฆ์เถรานุเถระทั้งหลาย อันประชุมอยู่ในที่นี้ว่า การที่ข้าพเจ้าคิดจะไปประเทศยุโรปในครั้งนี้ ด้วยข้าพเจ้ามุ่งต่อความดีแห่ง พระราชาณาจักร และด้วยความหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตัวข้าพเจ้าด้วย

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าตั้งใจจะรักษาตนให้สมควรแก่ที่เป็นเจ้าของประชาชนชาวสยามทั้งปวง จะรักษาเกียรติยศแห่งพระราชาณาจักรอันเป็นเอกราชนครนี้ จนสุดกำลังที่ข้าพเจ้าจะป้องกันได้ และเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจตัวข้าพเจ้า เป็นเครื่องเย็นใจแก่ผู้ซึ่งมีความรักใคร่มุ่งหมาย ความดีต่อข้าพเจ้า ปราศจากวิตกกังวลใจด้วยความประพฤติกิริยาตัวของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงสมทานข้อทั้งหลายที่กล่าวต่อไปนี้

๑. ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสนาอื่น นอกจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่อันได้ประพฤติดำตามคำสอน คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเป็นอันขาด トラบสิ้นชีวิต

๒. การที่ข้าพเจ้าไปครั้งนี้ แม้ว่าจะช้านานเท่าไรก็ดี ข้าพเจ้าจะไม่ร่วมประเวณีด้วยสตรีใด จนกลับเข้ามาถึงในพระราชาณาเขต

๓. ถึงแม้จะไปในประเทศซึ่งเขาถือกันว่า การให้สุราเมรัยไม่รับเป็น

^๑ พระเทพดิลก, ศาสนาอะไรเป็นศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖-๔๐.

การเสียดิถีอันดี ถ้าเพื่อป้องกันโรคร้ายจากสภาพอากาศ ข้าพเจ้าจะไม่เสพสุรามรย์ให้มันเมาเสียดิถี ถ้าแม้แต่มีกายวิกลเกินปรกติเป็นอันขาด

คำปฏิญาณสมათานสามประการนี้ ข้าพเจ้าได้ทำไว้เฉพาะหน้าพระสงฆ์เถรานุเถระอันได้มาประชุมในการพระราชพิธีศรีสังฆบาลกาล แห่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ และที่ปรึกษาของผู้สำเร็จราชการ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ๒๑ มีนาคม ๑๑๕ พ.ศ. ๒๔๕๓ นอกจากนี้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นศาสนาประจำชาติ ของพระพุทธศาสนาแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเคารพหนักแน่นในพระรัตนตรัย ของสมเด็จพระปิยมหาราชให้ประจักษ์แก่ใจของคนทั้งปวง หลักที่ควรยึดถือคือความเป็นพุทธศาสนิกชน ของคนไทยโดยทั่วไป ทำอย่างไรจะสามารถยืนหยัดในความเป็นพุทธศาสนิกชนของตนเช่นเดียวกับสถาบันพระมหากษัตริย์

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ใน “อธิบายเรื่องการสอบพระปริยัติธรรมว่า “การสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่งด้วย อยู่ในพระราชกิจของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๒ ได้มีพระราชดำรัสมากมายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทเรื่องเทศนาเสื่อป่าตอนหนึ่งว่า “พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา ศาสนาในสมัยนี้ เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้...เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลาย ผู้เป็นคนไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา”

เพราะฉะนั้น เป็นหน้าที่ของเราทั้งหลาย ที่จะช่วยกันบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา อย่าให้เสื่อมสูญไป การที่จะบำรุงพระพุทธศาสนา เราต้องรู้ลึกก่อนว่า หลักของพระพุทธศาสนาคืออะไร

เราจะถือว่า เราเป็นไทยด้วยกันหมด เราจะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการอย่างที่เป็นมาแล้วหลายชั่วโคตรของเราทั้งหมด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงมีพระราชดำรัสประกาศไว้ในการพระราชทานพระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ว่า

“ข้าพเจ้าถือว่า พระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์เป็นที่ตั้งแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพสูงสุด และเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศไทย...” พระราชดำรัสของพระมหากษัตริย์ทุกยุค ทุกสมัย มีปกติตรัสแก่ไพร่ฟ้าประชาชนไว้ทำนองเดียวกัน ถือเป็นหลักฐานยืนยันทันทีชัดเจน และถือเป็นระบบแบบแผนวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน การที่พระมหากษัตริย์

มีพระดำรัสเช่นนี้ มิใช่เป็นเพียงแนวทางพระราชดำริเท่านั้น แต่เป็นการตรัส
ในฐานะเป็นผู้นำของประเทศแทนเสียงประชากรของพระองค์ ซึ่งให้เห็นภาพ
รวมของสังคมไทยประมวลประเพณี คตินิยม พฤติกรรมของประชาราษฎร์
ทั่วไป ในแผ่นดินมีวิถีชีวิตเป็นแบบไทย ๆ กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็น
สถาบันคู่ชาติของประเทศไทยมาช้านาน

อาจารย์จันทน์ทิพย์ ลิ่มทองกุล^๑ กล่าวถึงวิถีพุทธ...เพื่อการดูแลสุขภาพ และ
ภูมิปัญญาตะวันออกกับการดูแลสุขภาพเป็นเรื่องที่ผู้คนในปัจจุบัน หันมาให้ความสนใจกัน
มาก...มีตัวอย่างเช่นในวันมหกรรมเสริมสร้างสุขภาพกายและจิต "ขยับกาย สบายชีวิต วิถีพุทธ"
ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ พ.ค.๒๕๔๗ ที่ผ่านมา ณ สโมสรพลเมืองอาวุโส (เวทีลีลาส) สวนลุมพินี
ซึ่งมีผู้ร่วมงานนับพันคนปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ถูก
ยึดเยี่ยวให้มีความเชื่อแบบตะวันตก กับการรักษาแผนปัจจุบันศาสตร์ หรือแนวทางในการดูแล
สุขภาพแบบพุทธ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่กำลังไต่ระดับความนิยมและมีการนำไปปฏิบัติเพื่อ
ดูแลบำบัดตนเองมากขึ้น

การออกกำลังกายวิถีพุทธถูกคิดค้นหรือค้นพบโดยหลวงปู่พุทธะอิสระ อดีต
เจ้าอาวาสวัดอ้อน้อย จังหวัดนครปฐม ซึ่งท่านได้ค้นพบเมื่อครั้งที่ไปปฏิบัติธรรมที่ถ้ำพระ
โพธิสัตว์ โดยช่วงที่ปฏิบัติธรรมอยู่นั้น ท่านเกิดอาการปวดเมื่อย ปวดตามข้อ รวมถึงมีลมใน
กระเพาะ ซึ่งเป็นอาการเดียวกับคนปกติสามัญที่ตรวจตราทำงานหนัก

ดังนั้น ท่านจึงใช้วิธีเจริญสติด้วยหลักสติมหาปัญญาที่เกี่ยวกับลมหายใจ ซึ่ง
เรียกว่า อานาปานสติ คือการกำหนดลมหายใจเข้าออก โดยทำควบคู่ไปพร้อมกับการ
เคลื่อนไหวในอิริยาบถ ๔ ที่เรียกว่า อิริยาบถบรรพ ได้แก่ การเดิน นั่ง ยืน และนอน ส่วนอีก
เรื่องคือ สัมปชัญญะบรรพ ซึ่งเป็นเรื่องของอิริยาบถย่อยโดยหลวงปู่พุทธะอิสระได้นำหลัก
ปฏิบัติทั้ง ๓ อย่าง มารวมไว้เป็นหนึ่งเดียวคือ เวลาที่จะเคลื่อนไหวร่างกายก็จะเป็นการบริหาร
กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ไปด้วยในตัว ซึ่งจะเป็นการปรับโครงสร้างต่าง ๆ ในร่างกายให้เกิดสมดุล
และช่วยทำให้อวัยวะภายในมีการทำงานได้อย่างปกติ ขณะเดียวกัน เวลาเคลื่อนไหวร่างกาย
ต้องทำให้ลมหายใจเดินควบคู่ไป พร้อม ๆ กัน ซึ่งประโยชน์ที่ได้ก็คือ จะทำให้มีจิตที่แน่วแน่
หรือเกิดสมาธินั่นเอง "การออกกำลังกายวิถีพุทธนี้ หลังจากที่หลวงปู่ท่านได้ลองฝึกปฏิบัติ
ปรากฏว่าสุขภาพกายท่านดีขึ้น สุขภาพจิตก็ดีขึ้น มีสมาธิได้นาน มีสติตลอดเวลา และทำให้เกิด

^๑จันทน์ทิพย์ ลิ่มทองกุล, *ต้นธารดูแลสุขภาพวิถีพุทธ*, (มหกรรมเสริมสร้างสุขภาพกายและจิต,
ดำเนินพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๕.

ความคิดสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง" ผลที่ได้จากการออกกำลังกายด้วยวิธีนี้ หลังจากที่หลวงปู่พุทธะอิสระได้ทดลองฝึก และเห็นว่าการปฏิบัติในหลักดังกล่าวได้ผลดี ก็ใช้รักษาตัวเองมาตลอดการปฏิบัติธรรมจนกระทั่งกลับมาที่วัด และได้มีการแสดงธรรมให้กับประชาชน โดยระหว่างที่แสดงธรรมนั้น ท่านได้สังเกตเห็นว่า ประชาชนที่นั่งฟังมีอาการปวดเมื่อย หรือเกิดอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากการนั่งพับเพียบเป็นเวลานาน ดังนั้น ท่านจึงได้นำหลักการออกกำลังกายวิธีพุทธมาใช้ เพื่อให้ประชาชนที่นั่งฟังไม่รู้สึกรู้ว่าอยู่ในอิริยาบถนั้นนานเกินไป โดยท่านให้ประชาชนลุกขึ้นมาบริหารร่างกายด้วยท่าทางต่าง ๆ พร้อมอธิบายถึงผลที่จะได้รับ "หลังจากที่หลวงปู่ให้ประชาชนทำอย่างนี้ทุกครั้งที่มาฟังธรรม ก็เริ่มมีประชาชนหลายคนมาปรึกษาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ เช่น บางคนมาบอกว่าเป็นโรคคอแข็ง ไม่สามารถหันซ้ายหรือขวาได้ เนื่องจากมีแคลเซียมมาเกาะ ท่านก็จะให้บริหารด้วยท่าสมาธิพระโพธิสัตว์" ซึ่งประชาชนคนนั้นก็ได้นำท่าบริหารนี้กลับไปทำที่บ้านอยู่ประมาณ ๓-๔ สัปดาห์ ปรากฏว่าอาการที่คอคิขึ้น ในขณะที่บางท่าก็จะช่วยลดไขมันหน้าท้อง"

การออกกำลังกาย ขยับกาย สบายชีวิ วิถีพุทธ มีหลักว่า เป็นการออกกำลังกายที่มีการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญ เป็นการเคลื่อนไหวที่ผู้ปฏิบัติจะรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา สำหรับวิธีฝึกนั้น หลวงปู่พุทธะอิสระแนะนำว่า ให้เริ่มทีละก้าวด้วยความมีสติ โดยกำหนดลมหายใจเข้าออกพร้อม ๆ กับการออกท่าทางอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งใช้เวลาไม่มากมาย "การออกกำลังกายด้วยหลักมหาสติปัญญานหากนำมาปฏิบัติควบคู่กัน จะทำให้มีร่างกายที่แข็งแรงขึ้น ขณะที่จิตใจก็จะสงบตามมา ไม่วิตกกังวลในอาการและโรคที่เจ็บป่วย ซึ่งเชื่อว่าไม่นานจะค่อย ๆ มีอาการที่ดีขึ้นตามลำดับ" หลวงปู่พุทธะอิสระ ระบุสำหรับท่าออกกำลังกายตามวิถีพุทธนั้น มีทั้งสิ้น ๘๔ ท่า โดยแบ่งเป็น ๔ อิริยาบถคือ เดิน นั่ง ยืน และนอน ซึ่งแต่อิริยาบถจะมีกระบวนท่าที่ไม่เท่ากัน "ส่วนใหญ่เวลาที่หลวงปู่พุทธะอิสระสอน จะมีเพียง ๑๑ ท่าเพื่อให้เหมาะสมกับกิจวัตรประจำวันและไม่ยากต่อการปฏิบัติของประชาชน" อาจารย์จันทน์ทิพย์กล่าวและว่า การออกกำลังกายด้วยวิธีนี้ จะใช้เวลาเพียง ๑๕-๒๐ นาที ซึ่งอาจจะทำหลายท่า หรือทำเพียงท่าเดียวก็ได้ "คนเราจะมีระยะในการสูดลมหายใจที่ไม่เท่ากัน บางคนสามารถหายใจเข้า ออกได้ยาว แต่บางคนได้สั้น อันนี้ไม่มีปัญหา คือถ้าเราสูดหรือหายใจได้สุดที่ตรงไหน ก็ขอให้หยุดเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องไปฝืน ซึ่งการที่เราหยุดแปลว่าเรารู้ว่า ลมหายใจเราหมดแล้ว กายเราก็หยุดด้วย แสดงว่าเรามีสติแล้ว "จากนั้นก็เริ่มหายใจเข้าไปใหม่ ซึ่งขณะที่สูดลมหายใจเข้า ก็ต้องค่อย ๆ สูดเข้าไป เพื่อตามรู้ว่าลมกำลังเข้าอยู่ และร่างกายก็กำลังเคลื่อนไหวอยู่ แล้วก็สูดไปจนกระทั่งลมหายใจเต็มปอด" อาจารย์จันทน์ทิพย์ ระบุผู้อำนวยการโครงการผู้จัดการสุขภาพ กล่าวว่า หากผู้ปฏิบัติสามารถทำได้เช่นนี้ จะเกิดสมาธิมากขึ้น

สำหรับประโยชน์ของการออกกำลังกายด้วยวิธีนี้คือ นอกจากเรื่องของสุขภาพ ที่ช่วยฟื้นฟูสภาพร่างกาย และแก้ไขอาการเจ็บป่วยที่เป็นอยู่แล้ว และหากปฏิบัติบ่อย ๆ ก็จะเป็นการป้องกันเสริมสร้างให้กล้ามเนื้อส่วนนั้น ๆ แข็งแรงขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของสมาธิที่ยาวนานเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเหมาะกับผู้ที่สมาธิสั้นในการฝึกสมาธิ รวมทั้งผู้ที่มีจิตใจไม่สงบ ฟุ้งซ่าน "การออกกำลังกายด้วยวิธีนี้มีความจำเป็นต้องฝึกสติมาตามรู้ในเรื่องของลม และการเคลื่อนไหวของร่างกายตลอดเวลา เพราะฉะนั้นจิตของเราจึงจะไม่ไปพบกับสิ่งที่จะทำให้เกิดการแปรปรวน ตรงนี้ก็จะทำให้จิตใจสงบขึ้น"

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยการวิเคราะห์โรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ด้วยวิธีการจัดเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามเป็นหลักจากนักเรียน และอาจารย์ และผู้บริหารในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูลการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยข้อมูลที่จัดเก็บด้วยแบบแบ่งเป็น ๒ ส่วน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งนักเรียน อาจารย์และผู้บริหารได้แก่ สถานภาพหรือเพศ อายุ โรงเรียนที่สังกัด ตำแหน่ง ระดับที่สอนหรือเรียน ภูมิภาค จำนวนชั่วโมงที่สอนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา ระดับการศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อ วุฒิการศึกษาสูงสุด และข้อมูลความเห็นด้านการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วยตัวแปรตามคือ ผู้เรียนตามวิถีพุทธ กับตัวแปรต้น ได้แก่การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนของ ส่วนของผู้สอน กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา และการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลการจัดการศึกษาในแต่ละด้านและผลของการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการ สัมภาษณ์และการสังเกตในโรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

การศึกษาวิจัยการวิเคราะห์โรงเรียนวิถีพุทธที่ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา จัดเก็บข้อมูลจากนักเรียนผู้สอนและผู้บริหารเพื่อให้ได้ข้อมูลการจัดการศึกษา ตามแนวทางวิถีพุทธมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน ๑๐ แห่ง ใช้วิธีจับสลากคัดเลือกนักเรียนเขตพื้นที่การศึกษา ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างจำนวน ๑,๐๐๐ คน โดยคัดเลือกเขตพื้นที่โรงเรียนวิถีพุทธจากกรุงเทพฯ เขตปริมณฑล ภาคกลาง และภาคเหนือ มีการคัดเลือกแจกแบบสอบถามแห่งละ ๒๐๐ คน ครูหรืออาจารย์แห่งละ ๕ คน และผู้บริหารแห่ง ละจำนวน ๒ คนในโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้

ตารางที่ ๑
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พื้นที่	นักเรียน	อาจารย์และผู้บริหาร	รวม
กรุงเทพฯ	๑๔๕	๑๑	๑๖๐
ปริมณฑล	๑๗๘	๑๐	๑๘๘
ภาคกลาง	๕๕	๑๒	๑๑๑
ภาคเหนือ	๕๗	๘	๑๐๕
รวม	๕๓๕	๔๑	๕๖๔

จัดเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากนักเรียน ๕๓๕ คน ในกรุงเทพฯ ๑๔๕ คน ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ๑๗๘ คน ภาคกลาง ๕๕ คน และภาคเหนือ ๕๗ คน จากอาจารย์ และผู้บริหาร ๔๑ คน ในกรุงเทพฯ ๑๑ คน ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ๑๐ คน ภาคกลาง ๑๒ คน และภาคเหนือ ๘ คน รวมทั้งสิ้น ๕๖๔ คน ครอบคลุม ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา และจัดเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลในการจัดการศึกษาในโรงเรียน วิถีพุทธ

๓.๒ วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ผู้วิจัยได้ค้นคว้า และรวบรวมเอกสารข้อมูลการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ
๒. กำหนดกรอบความคิด แนวทางการวิจัย ข้อกำหนดและเงื่อนไขการวิจัย เพื่อวางแผนการจัดทำเครื่องมือแบบสอบถามและการสัมภาษณ์
 ๓. ประสานงาน และกำหนดแนวทางการทำงาน ในการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย และแหล่งข้อมูล เพื่อกำหนดแผนการจัดทำเครื่องมือการวิจัย การจัดเก็บข้อมูล ทั้งด้วยแบบสัมภาษณ์แบบสอบถาม และการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและข้อมูลในการจัดการศึกษา
 ๔. ดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวทางข้อกำหนดเงื่อนไข และแผนงานการวิจัย ติดตามและประเมินผลการวิจัย เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานวิจัย ข้อมูล การวิเคราะห์ ประมวลผล และรายงานการวิจัยให้สำเร็จตามเป้าหมายของการวิจัย

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้จัดเก็บข้อมูลจากนักเรียน อาจารย์และผู้บริหารในโรงเรียนวิถีพุทธ คือแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ

โรงเรียนสังกัด พื้นที่ตั้งของโรงเรียน ตำแหน่งหน้าที่ ระดับที่สอนหรือเรียน วิชาที่สอน ภูมิสำเนา จำนวนชั่วโมงที่เรียน จำนวนชั่วโมงที่สอน วุฒิการศึกษา ระดับชั้นที่เรียนอยู่และส่วนความคิดเห็น ด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิปุทธ ที่ผู้เรียนได้รับ และที่ผู้สอนและผู้บริหารจัดการให้ ประกอบด้วยปัจจัยตาม คือผู้เรียนตามวิถิปุทธกับปัจจัยแปรผัน ได้แก่ การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) กิจกรรมในชั้นเรียน และกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖)

การสร้างแบบสอบถามใช้ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถิปุทธเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ ในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ให้สามารถจัดเก็บข้อมูลจากนักเรียน อาจารย์และผู้บริหารในโรงเรียนวิถิปุทธ ที่สามารถบอกได้ว่าการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ อาจารย์และผู้บริหารได้จัดเตรียมปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยผันแปรหรือสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถิปุทธ และเกิดผลต่อผู้เรียนเรียนตามแนวทางวิถิปุทธอันเป็นปัจจัยตามที่สามารถนำมาคิดวิเคราะห์ประมวลผล ที่สามารถให้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาก่อนนำไปทดสอบก่อนการจัดเก็บ และนำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามมาปรับแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมต่อการจัดเก็บข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในโรงเรียนวิถิปุทธ จากนักเรียนผู้รับการจัดการศึกษาของอาจารย์และผู้บริหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และข้อมูลความเห็นด้านต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธว่าเป็นไปตามแนวทางวิถิปุทธหรือไม่ และจากอาจารย์และผู้บริหารผู้จัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธว่าเป็นไปตามวิถิปุทธที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งการสัมภาษณ์และสังเกตจากผู้เรียน ผู้สอนและผู้บริหารในโรงเรียนวิถิปุทธเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเรียงเรียงข้อมูล โดยการแปลงข้อมูลและบันทึกข้อมูลด้วยเจ้าหน้าที่ลงในโปรแกรม SPSS ได้ข้อมูลทางสถิติได้ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติ F และนำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาให้ได้ข้อมูลเอกสารที่สะท้อนถึงผลการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ต้องการศึกษาวเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ด้วยการใช้แบบสอบถามเป็นหลัก เสริมด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตจากแหล่งข้อมูลคือ โรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง โรงเรียนสตรีวัดระฆัง โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์ โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา โรงเรียนวัดแพรทอง โรงเรียนท่าทองพิทยาคม โรงเรียนธัญรัตน์ โรงเรียนชุมชนวัดหนองปลาหมอ โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ และโรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน จำนวน ข้อมูลทั่วไปของอาจารย์และผู้บริหาร ข้อมูลปัจจัยแปรผันในด้านต่าง ๆ และปัจจัยตาม ผลการวิจัย นำเสนอด้วยการบรรยายประกอบตารางตามลำดับดังนี้

- ๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักเรียน
- ๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของอาจารย์และผู้บริหาร
- ๔.๓ ข้อมูลการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของนักเรียน

ตารางที่ ๑

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๔๕	๒๘.๓
หญิง	๓๗๔	๗๑.๗
รวม	๕๒๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑ แสดงว่านักเรียนส่วนมาก มีสถานภาพเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗ ชาย ร้อยละ ๒๘.๓

ตารางที่ ๒

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๑ - ๑๒ ปี	๗๐	๑๓.๔
๑๓ - ๑๔ ปี	๑๒๒	๒๓.๔
๑๕ - ๑๖ ปี	๑๕๖	๒๙.๕
๑๗ - ๑๘ ปี	๑๔๕	๒๘.๕
๑๙ - ๒๐ ปี	๒๔	๔.๖
๒๑ - ๒๒ ปี	๑	๐.๒
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๒ แสดงว่านักเรียนส่วนมากมีอายุระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี มีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ ๒๙.๕ รองลงมาคืออายุระหว่าง ๑๗ - ๑๘ ปี ร้อยละ ๒๘.๕ น้อยที่สุดคืออายุระหว่าง ๒๑ - ๒๒ ปี ร้อยละ ๐.๒

ตารางที่ ๓

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามที่ตั้งของโรงเรียนสังกัดรัฐบาล

ที่ตั้งโรงเรียนสังกัดรัฐบาล	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	๑๔๕	๒๘.๕
ภาคกลาง	๕๕	๑๐.๕
ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ)	๑๗๔	๓๔.๐
ภาคเหนือ	๕๙	๑๑.๕
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๓ แสดงว่านักเรียนส่วนมากสังกัดอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) มีจำนวน ๑๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๐ ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน ๑๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕ ภาคกลาง ร้อยละ ๑๐.๕ และภาคเหนือ ร้อยละ ๑๑.๕

ตารางที่ ๔

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ม. ๑	๕๓	๑๓.๗
ม.๒	๕๕	๑๐.๕
ม.๓	๑๐๔	๑๕.๕
ม.๔	๗๕	๑๔.๓
ม.๕	๕๗	๑๑.๑
ม.๖	๑๓๗	๒๖.๔
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔ แสดงว่านักเรียนส่วนมากเรียนอยู่ในระดับ ม. ๖ มากที่สุด ร้อยละ ๒๖.๔ รองลงมาคือนักเรียนที่เรียนอยู่ระดับ ม.๓ ร้อยละ ๑๕.๕ ม. ๑ ร้อยละ ๑๓.๗ ม. ๔ ร้อยละ ๑๔.๓ ม. ๕ ร้อยละ ๑๑.๑ น้อยที่สุดคือนักเรียนระดับ ม.๒ ร้อย ๑๐.๕

ตารางที่ ๕

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	๑๔๕	๒๗.๕
ภาคกลาง	๕๗	๑๑.๓
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒๑	๔.๐
ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ)	๑๕๕	๒๙.๓
ภาคเหนือ	๗๒	๑๓.๗
ภาคใต้	๑๓	๒.๕
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๕ แสดงว่านักเรียนส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ในปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) มากที่สุด ร้อยละ ๒๙.๓ รองลงมาคืออยู่ในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๒๗.๕ น้อยที่สุดคือมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ ร้อยละ ๒.๕

ตารางที่ ๖

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามชั่วโมงที่นักเรียนเรียนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา

ชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๘ ชม.	๒๙	๕.๖
๘ - ๑๐ ชม.	๒๓	๕.๓
๑๑ - ๑๓ ชม.	๑	๐.๒
๑๔ - ๑๖ ชม.	๑๒	๑.๙
๑๗ - ๑๙ ชม.	๑๕	๒.๓
สูงกว่า ๑๙ ชม.	๔๓๕	๘๔.๖
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๖ แสดงว่านักเรียนส่วนมากมีชั่วโมงเรียนสูงกว่า ๑๙ ชั่วโมง จำนวน ๔๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๖ ต่ำกว่า ๘ ชั่วโมง ร้อยละ ๕.๖ เรียน ๘-๑๐ ชม. ร้อยละ ๕.๓ เรียน ๑๑-๑๓ ชม. ร้อยละ ๐.๒ เรียน ๑๔ - ๑๖ ชม. ร้อยละ ๑.๙ เรียน ๑๗-๑๙ ชม. ร้อยละ ๒.๓

ตารางที่ ๗

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามจำนวนนักเรียนที่คิดเรียนต่อจนจบการศึกษาสูงสุด

ระดับการเรียนต่อจนจบการศึกษาสูงสุด	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔๔	๘.๔
ปริญญาตรี	๑๘๘	๓๕.๙
ปริญญาโท	๑๖๙	๓๒.๓
ปริญญาเอก	๑๑๕	๒๒
อื่น ๆ (สอบเข้า จปร.)	๒	๔
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๗ แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่คิดเรียนต่อจนจบการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๘๘ คน ร้อยละ ๓๕.๙ รองลงมาคือ ปริญญาโท จำนวน ๑๖๙ คน ร้อยละ ๓๒.๓ น้อยที่สุดคือ ผู้ที่คิดสอบเข้า จปร. จำนวน ๒ คน ร้อยละ ๔

นอกจากนี้ก็มีผู้คิดเรียนต่อดำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔๔ คน ร้อยละ ๘.๔ ปริญญาเอก จำนวน ๑๑๕ คน ร้อยละ ๒๒

ตารางที่ ๘

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามชื่อสถานศึกษา ๑๑ แห่ง

ชื่อสถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง	๕๐	๕.๖
โรงเรียนสตรีวัดระฆัง	๕๐	๕.๖
โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ	๕๐	๕.๖
โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์	๔๑	๗.๘
โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธา	๔๕	๕.๔
โรงเรียนวัดแพรทอง	๔๗	๕.๐
โรงเรียนท่าทองพิทยาคม	๕๐	๕.๖
โรงเรียนธัญรัตน์	๔๐	๗.๖
โรงเรียนชุมชนวัดหนองปลาหมอ	๕๐	๕.๖
โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ	๔๕	๕.๔
โรงเรียนวัดโนนทียพายัพ	๔๗	๕.๐
รวม	๕๒๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๘ แสดงว่านักเรียนที่เรียนตามสถานศึกษาดังนี้ โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง โรงเรียนสตรีวัดระฆัง โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ โรงเรียนท่าทองพิทยาคม และโรงเรียนชุมชนวัดหนองปลาหมอ คิดเป็นโรงเรียนร้อยละ ๕.๖ โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธาและโรงเรียนวัดน้อยนพคุณ ร้อยละ ๕.๔ โรงเรียนวัดแพรทองและโรงเรียนวัดโนนทียพายัพ ร้อยละ ๕.๐ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ร้อยละ ๗.๘ โรงเรียนธัญรัตน์ ร้อยละ ๗.๖

ตารางที่ ๕

จำนวนและร้อยละของนักเรียน จำแนกตามวิชาที่นักเรียนชื่นชอบ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หมวดวิชาวิทยาศาสตร์	๑๐๓	๑๕.๕
หมวดวิชาคณิตศาสตร์	๑๑๘	๒๒.๘
หมวดวิชาสังคมศาสตร์	๖๕	๑๒.๕
หมวดวิชาภาษาอังกฤษ	๕๕	๑๐.๖
หมวดวิชาภาษาไทย	๖๔	๑๒.๔
หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ	๒๒	๔.๒
หมวดพลศึกษา	๘๐	๑๕.๔
อื่น ๆ (คอมพิวเตอร์, ศิลปะ, ดนตรี, พุทธศาสนา)	๑๑	๒.๑
รวม	๕๑๘	๑๐๐

จากตารางที่ ๕ แสดงว่านักเรียนส่วนมากชื่นชอบหมวดวิชาคณิตศาสตร์มากที่สุด ร้อยละ ๒๒.๘ รองลงมาคือหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ ๑๕.๕ หมวดพลศึกษา ร้อยละ ๑๕.๔ หมวดวิชาสังคมศาสตร์ ร้อยละ ๑๒.๕ หมวดวิชาภาษาไทย ร้อยละ ๑๒.๔ หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ ร้อยละ ๔.๒ น้อยที่สุดคือหมวดอื่น ๆ (คอมพิวเตอร์, ศิลปะ, ดนตรี, พุทธศาสนา) ร้อยละ ๒.๑

๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร

ตารางที่ ๑๐

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๓	๓๗.๑
หญิง	๒๘	๖๒.๙
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๐ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีสถานภาพเป็นหญิง ร้อยละ ๖๒.๙ ชาย ร้อยละ ๓๗.๑

ตารางที่ ๑๑

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๒๑ - ๓๐ ปี	๔	๕.๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๕	๑๒.๒
๔๑ - ๕๐ ปี	๑๕	๓๖.๖
๕๑ - ๖๐ ปี	๑๓	๔๑.๕
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๑ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีอายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๕ รองลงมาคืออายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖ น้อยที่สุดคืออายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๓

ตารางที่ ๑๒

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามที่ตั้งของโรงเรียนสังกัดรัฐบาล

ที่ตั้งโรงเรียนสังกัดรัฐบาล	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพมหานคร	๑๑	๒๖.๘
ภาคกลาง	๑๒	๒๙.๓
ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ)	๑๐	๒๔.๔
ภาคเหนือ	๘	๑๙.๕
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๒ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร ส่วนใหญ่เป็นผู้สอนและผู้บริหาร สังกัดอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓ รองลงมาคือ อยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๘ ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔ น้อยที่สุด คืออยู่ในภาคเหนือ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๕

ตารางที่ ๑๓

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามตำแหน่ง

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
อาจารย์ ๒ ระดับ ๖	๒	๔.๕
อาจารย์ ๒ ระดับ ๗	๒๓	๕๖.๑
อาจารย์ ๓ ระดับ ๘	๑	๒.๔
อาจารย์ ๓ ระดับ ๙	๑	๒.๔
ครูผู้สอน	๑๔	๓๔.๒
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๓ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ ๒ ระดับ ๗ จำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๑ รองลงมาคือครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒ อาจารย์ ๓ ระดับ ๘ ร้อยละ ๒.๔ อาจารย์ ๓ ระดับ ๙ ร้อยละ ๒.๔

ตารางที่ ๑๔

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามระดับตำแหน่ง

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
ผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่	๕	๑๕.๑
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการ	๕	๑๕.๑
หัวหน้าภาควิชา	๒	๖.๑
หัวหน้าสาย	๔	๑๒.๑
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้	๑๘	๔๓.๕
ครูผู้สอน	๗	๑๗.๑
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๔ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร ดำรงตำแหน่งบริหารเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระ ร้อยละ ๔๓.๕ หัวหน้าภาควิชา ร้อยละ ๖.๑ หัวหน้าสาย ร้อยละ ๑๒.๑ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ร้อยละ ๑๕.๑ และผู้อำนวยการ ร้อยละ ๑๕.๑

ตารางที่ ๑๕

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามวิชาที่สอน

วิชาที่สอน	จำนวน	ร้อยละ
หมวดวิชาวิทยาศาสตร์	๑	๓.๑
หมวดวิชาคณิตศาสตร์	๑	๓.๑
หมวดวิชาสังคมศาสตร์	๑๓	๕๓.๑
หมวดวิชาภาษาไทย	๒	๖.๓
อื่น ๆ (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน, วิชา พระพุทธศาสนา, ศิลปะ, การงาน)	๓	๒๑.๕
มากกว่า ๒ หมวดวิชา	๔	๑๒.๕
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๕ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีการสอนแยกตามหมวดวิชา ดังนี้ หมวดวิชาสังคม ร้อยละ ๕๓.๑ หมวดวิชาอื่น ๆ ร้อยละ ๒๑.๕ หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ ๓.๑ หมวดวิชาคณิตศาสตร์ ร้อยละ ๓.๑ หมวดวิชาภาษาไทย ร้อยละ ๖.๓ และมากกว่า ๒ หมวดวิชา ร้อยละ ๑๒.๕

ตารางที่ ๑๖

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
๑๐,๐๐๐ – ๑๕,๐๐๐ บาท	๓	๗.๕
๑๕,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท	๕	๑๒.๕
๒๐,๐๐๑ – ๒๕,๐๐๐ บาท	๑๕	๓๖.๖
๒๕,๐๐๑ – ๓๐,๐๐๐ บาท	๑๑	๒๖.๕
มากกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท	๗	๑๗.๑
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๖ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีรายได้ต่อเดือน ๆ ละ ๑๐,๐๐๐–๑๕,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๗.๕ รายได้ ๑๕,๐๐๑–๒๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑๒.๕ รายได้ ๒๐,๐๐๑–๒๕,๐๐๐

บาท ร้อยละ ๓๔.๒ รายได้ ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๒๘.๕ รายได้มากกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท ร้อยละ ๑๘.๔

ตารางที่ ๑๗

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวน	ร้อยละ
กรุงเทพฯ	๑๑	๒๖.๘
ภาคกลาง	๑๒	๒๙.๓
ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ)	๑๐	๒๔.๔
ภาคเหนือ	๘	๑๙.๕
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๗ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ ร้อยละ ๒๖.๘ ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ร้อยละ ๑๘.๕ ภาคกลาง ร้อยละ ๒๙.๓ ภาคเหนือ ร้อยละ ๑๙.๕

ตารางที่ ๑๘

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร
จำแนกตามชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา

ชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๘ ชม.	๑	๓
๘ - ๑๐ ชม.	๔	๑๒.๑
๑๑ - ๑๓ ชม.	๔	๑๒.๑
๑๔ - ๑๖ ชม.	๖	๑๘.๒
๑๗ - ๑๙ ชม.	๑	๓
สูงกว่า ๑๙ ชม.	๑๖	๔๘.๕
รวม	๓๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๘ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร มีสอนสูงกว่า ๑๙ ชั่วโมง ร้อยละ ๔๘.๕ รองลงมาคือสอน ๑๔-๑๖ ชั่วโมง ร้อยละ ๑๘.๒ ร้อยละ ๓ สอน ๘-๑๐ ชั่วโมง ร้อยละ ๑๒.๑ สอน ๑๑-๑๓ ชั่วโมง ร้อยละ ๑๒.๑ สอนต่ำกว่า ๘ ชั่วโมง และสอน ๑๗-๑๙ ชั่วโมง ร้อยละ ๓

ตารางที่ ๑๕

จำนวนและร้อยละของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร จำแนกตามวุฒิการศึกษาอาจารย์

วุฒิการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	๒๘	๗๓.๗
ปริญญาโท	๑๓	๒๖.๓
รวม	๔๑	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๕ แสดงว่าอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ๒๘ คน ร้อยละ ๗๓.๗ และปริญญาโท ๑๓ คน ร้อยละ ๒๖.๓

๔.๓ ข้อมูลการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

นักเรียน ความเห็นต่อการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยแปรผันคือการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) มีความเห็นว่ามีการจัดเตรียมในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) มีอยู่ในระดับมากคิดเป็นค่าเฉลี่ย ๓.๕๒ หลักสูตรและการจัดการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ระดับมากค่าเฉลี่ยเป็น ๓.๘๕ กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๕ และการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๓๕ และปัจจัยตาม คือผู้เรียนตามวิถีพุทธมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๒ เป็นระดับมาก ทั้งปัจจัยผันแปรและปัจจัยตามมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของนักเรียนในระดับมากต่อการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธของอาจารย์และผู้บริหาร มีรายละเอียดดังนี้

การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) อยู่ในระดับมาก คือ โรงเรียนมีสถานภาพแวดล้อมร่มรื่นน่าอยู่ น่าเรียน ห้องเรียนที่ใช้ในการเรียนสะอาดมีอุปกรณ์และจำนวนเพียงพอต่อการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ ห้องสมุดมีบรรยากาศดี จำนวนหนังสือ และสื่อการเรียนรู้เพียงพอต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อทำกิจกรรมกีฬา และการอบรมด้านคุณธรรม สื่อและอุปกรณ์การสอนเหมาะสมต่อการเรียนรู้และเป็นกัลยาณมิตร และสิ่งแวดล้อมดีมีบรรยากาศห้องเรียนสถานที่เหมาะต่อการเรียนรู้ ทั้งหมดมีการจัดเตรียมอยู่ในระดับมากในความเห็นของนักเรียน

ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) อยู่ในระดับมาก คือ ผู้สอนมีการวางตนในการสอน และการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร ผู้บริหารมีการวางตนในการบริหาร และการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร เพื่อนผู้เรียนมีการอยู่ร่วมกัน และทำงานการศึกษา ร่วมกันอย่างเพื่อนที่ดี (กัลยาณมิตร) มีการจัดกิจกรรมทางวิชาการ โดยบุคลากรทั้งภายในและ

ภายนอก สถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนวิถีพุทธ โดยทั้งหมดมีการจัดทำเพื่อการเรียนรู้ตามวิถีพุทธในระดับ มากตามความเห็นของนักเรียน

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) อยู่ในระดับมาก คือ หลักสูตรมี เนื้อหาสาระที่เหมาะสมต่อผู้เรียนและสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน หลักสูตรมีการจัดลำดับ วิชาก่อนหลังการจัดครูผู้สอน และรายวิชาที่มีประโยชน์สอดคล้องกับผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลง ของสังคม จัดการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรและสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหา และสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ ผู้สอนมีความสามารถถ่ายทอดสาระ การเรียนรู้และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และมีการส่งเสริมคุณธรรมตาม แนวพุทธแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งหมดได้รับการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก

การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) อยู่ในระดับมาก คือ ผู้สอนเตรียม เนื้อหาสาระการเรียนรู้เพื่อจูงใจ ผู้เรียนตามวิถีพุทธให้สนใจเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้สอนเตรียมเนื้อหา และกิจกรรมการสอนที่กระตุ้นความสนใจผู้เรียน และสนุกกับบทเรียนอย่างสม่ำเสมอผู้สอนเตรียม เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ใกล้ตัวผู้เรียน สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ง่ายต่อการ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี ผู้สอนสอนด้วยภาษาและท่าทางที่สุภาพทำให้ผู้เรียนสนใจ และ ตั้งใจเรียนรู้อย่างมีความสุข ผู้สอนสอนให้ผู้เรียนซักถามเรื่องที่ยากทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความ สนุกตามวิถีพุทธ ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ด้วยตนเองโดย ทั้งหมดได้จัดเตรียมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับดีมาก

กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) อยู่ในระดับมาก คือ จัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และส่งเสริมคุณธรรมและความสามัคคี จัดกิจกรรมในสถานศึกษา ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมทุกครั้ง และจัดกิจกรรมอบรมและจัดค่ายคุณธรรมเป็นประจำทุกปี แก่นักเรียน โดยทั้งหมดได้มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก

การจัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) อยู่ในระดับมาก คือ มีการวัดและ ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อจบ บทเรียน มีการใช้วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในหลายรูปแบบและหลายวิธีกับผู้เรียน และ มีการใช้กิจกรรมและพฤติกรรมของผู้เรียนในการจัดและประเมินผล โดยการประเมินผลทั้งหมดได้ จัดทำกับผู้เรียนในระดับมาก

ผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) อยู่ในระดับมาก คือ ผู้เรียนมีความประพฤติดีตาม กฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม ผู้เรียนมีความรักความสามัคคีและช่วยเหลือต่อเพื่อนนักเรียน

ครู และสถานศึกษา ผู้เรียนมีความสามารถนำความรู้มาใช้ในการชีวิตประจำวันและการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีความรู้และผลการเรียนดี สามารถใช้ในการศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น และผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตตามหลักวิถีพุทธและรู้จักประมาณในการบริโภค

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของนักเรียนแยกตามเพศ ชายหญิง พบว่านักเรียนทั้งเพศชายและหญิงมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้งปัจจัยตาม คือตัวผู้เรียน และปัจจัยแปรผันอยู่ในระดับมาก ทั้งนักเรียนชาย และนักเรียนหญิง คือ การเตรียมปัจจัยภายนอก เพื่อการเรียนรู้ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของผู้เรียน กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยนักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความเห็นในปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับจากการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธไม่มีความแตกต่างกัน ระดับความเชื่อมั่น ๘๕% ในแต่ละปัจจัย คือมีความพอใจในระดับมากในทุกด้านที่นักเรียนได้รับ และพอใจในผลของการเรียนรู้ของนักเรียนเองตามวิถีพุทธ

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของนักเรียนแยกตามอายุ พบว่า นักเรียนช่วงอายุต่างกันมีความเห็นต่อการจัดเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนที่มีอายุ ๑๑-๑๒ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจสูงกว่าช่วงอายุอื่น ต่อความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนที่มีอายุ ๑๑-๑๒ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจสูงกว่าช่วงอายุอื่น ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือ ความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนช่วงอายุ ๑๑-๑๔ ปี มีความพอใจสูงกว่าช่วงอายุอื่น ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนช่วงอายุ ๑๑-๑๒ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจสูงกว่าช่วงอายุอื่นต่อกิจกรรมในชั้นเรียน และกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนช่วงอายุ ๑๑-๑๖ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจสูงกว่าช่วงอายุอื่น ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยนักเรียนช่วงอายุ ๑๑-๑๒ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจมากกว่าช่วงอายุอื่น ต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยช่วงอายุ ๑๑-๑๒ ปี และ ๒๐-๒๑ ปี มีความพอใจในตัวผู้เรียนเอง สูงกว่าช่วงอายุอื่น แสดงว่านักเรียนในช่วงอายุที่ต่างกันมีความพอใจในการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธในปัจจัยแปรผันแต่ละปัจจัย และผลของการเรียนรู้หรือตัวผู้เรียนมีความพอใจในตนเองที่เป็นแตกต่างกัน โดยทุกช่วงอายุมีระดับความเห็นหรือความพอใจมากแม้จะมีค่าต่างกัน

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของผู้เรียนแยกตามพื้นที่ตั้งโรงเรียน พบว่า ผู้เรียนศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่มีพื้นที่ต่างกันมีความเห็นต่อการจัดเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนพื้นที่ภาคกลาง มีความพอใจสูงกว่าพื้นที่อื่น ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนพื้นที่ภาคกลางมีระดับความพอใจสูงกว่าพื้นที่อื่น ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ภาคกลางมีความพอใจสูงกว่าพื้นที่อื่น ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือ ความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ภาคกลางมีความพอใจสูงกว่าพื้นที่อื่น ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือมีความพอใจสูงกว่าพื้นที่อื่น ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ภาคกลางมีระดับความพอใจสูงกว่าพื้นที่ภาคอื่น และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) มีความพอใจหรือความเห็นไม่แตกต่างกัน ณ ระดับความเชื่อมั่น ๘๕% คือ Fคำนวณ มีเท่ากับ ๒.๓๗๖ น้อยกว่า Fตาราง= แสดงว่า ผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในเขตพื้นที่ต่างกันมีความเห็นต่อการจัดการศึกษาต่างกันในปีจจัยแปรผันแต่ละปัจจัยต่างกัน โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่ภาคกลางมีความพอใจในปีจจัยต่าง ๆ ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธสูงกว่าพื้นที่ที่อยู่ และมีความเห็นต่อตัวผู้เรียนเองตามวิถีพุทธ ไม่แตกต่างกันของผู้เรียนที่ศึกษาในพื้นที่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของผู้เรียนแยกตามระดับชั้นที่ศึกษา พบว่า ผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นที่ต่างกันมีความเห็นต่อการจัดเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ต่างกัน ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้น ป. ๕ และ ม. ๑ มีความพอใจสูงกว่าระดับชั้นอื่น ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับ ป. ๕ ม. ๑ และ ม. ๓ มีความพอใจสูงกว่าระดับชั้นอื่น ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ระดับ ป.๕ ม. ๑ มีความพอใจสูงกว่าระดับชั้นอื่น ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับ ป. ๕ ม. ๑ และ ม. ๑ มีความพอใจสูงกว่าระดับชั้นอื่น ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๘๕%

โดยผู้เรียนระดับ ป. ๕ ม.๕ และ ม. ๑ มีความพอใจสูงกว่าระดับชั้นอื่น ต่อการจัดและประเมินผล การเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ต่างกันโดยผู้เรียนระดับ ป. ๕ มีความพอใจสูงกว่าระดับอื่น และต่อผู้เรียน ตามวิถีพุทธเอง (ปัจจัยตาม) ต่างกันโดยผู้เรียนระดับ ป. ๕ มีความพอใจในผลการเรียนรู้ของตนเอง สูงกว่าระดับชั้นอื่น แสดงว่าผู้เรียนในระดับชั้นการศึกษาต่างกัน มีความเห็นต่อการจัดการศึกษาใน แนวทางวิถีพุทธที่สถานศึกษาจัดให้แตกต่างกัน ทั้งในปัจจัยผันแปรแต่ละปัจจัย และปัจจัยตาม คือ ระดับชั้นที่ต่างกัน ผู้เรียนได้รับการจัดการศึกษาต่างกัน

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้เรียน แยกตาม ภูมิภาคเนาของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีความเห็นต่อการจัดเตรียมปัจจัย ภายนอก เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ต่างกันโดยนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ จะมีระดับความ พพอใจสูงกว่า ภาคอื่น ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๒๕ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๕ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยนักเรียน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ มีความพอใจสูงกว่าภาคอื่น ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๗๕ หรือ ความเชื่อมั่น ๙๕% คือผู้เรียนที่มี ภูมิลำเนาต่างกัน มีความเห็นหรือความพอใจไม่แตกต่างกัน ต่อหลักสูตรการสอนที่ได้รับการจัดการ เรียนรู้ ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๓ หรือ ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% โดยผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้และภาคกลาง มีระดับความพอใจสูงกว่า ภาคอื่น ต่อกิจกรรมในชั้นเรียน และกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๔ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคใต้ และภาคเหนือ มีความพอใจสูง กว่าภาคอื่น ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือ ความเชื่อมั่น ๙๕% โดยผู้เรียนที่อยู่ในภาคใต้ มีความพอใจสูงกว่าภาคอื่น และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ เอง (ปัจจัยตาม) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๑๙ หรือ ความเชื่อมั่น ๙๕% คือ ผู้เรียน ที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีความเห็นหรือความพอใจต่อผลการเรียนรู้ที่ตัวผู้เรียนได้รับความรู้ความ สามารถ ตามวิถีพุทธไม่แตกต่างกัน

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้เรียน แยกตาม สถานศึกษาหรือโรงเรียนที่ผู้เรียนศึกษาอยู่ พบว่า ผู้เรียนในสถานศึกษาที่ต่างกันมีความเห็นต่อการ เตรียมปัจจัยภายนอก เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือ ความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ต่างกัน ณ ระดับ นัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่

๕) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธเอง (ปัจจัยตาม) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% แสดงว่า ผู้เรียนที่เรียนในสถานศึกษาต่างกัน มีความเห็นหรือความพอใจต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธที่สถานศึกษาจัดให้ ทั้งปัจจัยผันแปรที่ผู้เรียนได้รับ และปัจจัยตามผลที่ผู้เรียนเป็น จากการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน คือ สถานศึกษาต่าง ๆ มีการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธต่างกัน

อาจารย์และผู้บริหาร ความเห็นต่อการจัดการศึกษา ในด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยผันแปร คือ การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๓๓ อยู่ในระดับมาก ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ที่จัดให้ผู้เรียนในระดับมากคิดเป็นค่าเฉลี่ย ๔.๑๐ หลักสูตรและการจัดเตรียมการสอน (ปัจจัยที่ ๓) มีการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๒ การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) มีการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๒ กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) มีการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๑ การจัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) มีการจัดให้ผู้เรียนเพื่อวัดประเมินผลการเรียนรู้ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และปัจจัยตาม คือผู้เรียนตามวิถีพุทธอันเป็นผลที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาจากการจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ จากผู้สอนและผู้บริหารตามความคิดของผู้สอนและผู้บริหารในระดับมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ ทั้งปัจจัยผันแปรและปัจจัยตามที่ผู้สอนและผู้บริหารจัดเตรียมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ตามแนวทางวิถีพุทธในระดับมาก ในทุกด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) มีการจัดให้ผู้เรียนในระดับมาก คือ โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมร่มรื่นน่าอยู่น่าเรียน ห้องเรียนที่ใช้ในการเรียนสะอาด มีอุปกรณ์ และจำนวนเพียงพอต่อการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ ห้องสมุดมีบรรยากาศดี จำนวนหนังสือและสื่อการเรียนรู้เพียงพอต่อการเรียนรู้ของนักเรียน มีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อนำกิจกรรมกีฬาและการอบรมด้านคุณธรรม สื่อและอุปกรณ์การสอนเหมาะสมต่อการเรียนรู้และเป็นกัลยาณมิตร สิ่งแวดล้อมดี มีบรรยากาศ ห้องเรียน สถานที่เหมาะต่อการเรียนรู้ ทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมให้ผู้เรียนในระดับมาก เพื่อให้ผู้เรียนใช้ในการเรียนรู้ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) มีการจัดให้ผู้เรียนในระดับมาก คือ ผู้สอนมีการวางตนในการสอนและการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร ผู้บริหารมีการวางตนในบริหารและการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร เพื่อผู้เรียนมีการอยู่ร่วมกัน และทำการศึกษาาร่วมกันอย่างเพื่อนที่ดี (กัลยาณมิตร) มีการจัดกิจกรรมทางวิชาการ โดยบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ร่วมกันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมให้ผู้เรียนในระดับมาก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ในการเรียนรู้และช่วยในการเรียนของผู้เรียน ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) มีการจัดให้ผู้เรียนในระดับมาก คือ หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่เหมาะสมต่อผู้เรียนและสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน หลักสูตรมีการจัดลำดับวิชาก่อนหลัง การจัดครูผู้สอนและรายวิชาที่มีประโยชน์ สอดคล้องกับผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม จัดการเรียนการสอนให้มีเนื้อหา ตรงตามหลักสูตรและสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ ผู้สอนสามารถถ่ายทอดสาระการเรียนรู้ และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน มีการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพุทธแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมให้ผู้เรียนในระดับมาก เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

การจัดเตรียมการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) มีการจัดให้ผู้เรียนในระดับมาก คือ ผู้สอนเตรียมเนื้อหาสาระการเรียนรู้เพื่อจูงใจผู้เรียนตามวิถีพุทธให้สนใจเรียนอย่างต่อเนื่อง ผู้สอนเตรียมตัวและจัดกิจกรรมการสอนที่กระตุ้นความสนใจผู้เรียน และสนุกกับบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ ผู้สอนเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ใกล้ตัวผู้เรียน สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ง่ายต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี ผู้สอนสอนด้วยภาษาและท่าทางที่สุภาพทำให้ผู้เรียนสนใจและตั้งใจเรียนอย่างมีความสุข ผู้สอนสอนให้ผู้เรียนซักถามเรื่องที่อยากรู้ ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกตามวิถีพุทธ และผู้สอนเป็นที่ปรึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ด้วยตนเองทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในระดับมาก คือ จัดกิจกรรมในชั้นเรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมคุณธรรมและความสามัคคี จัดกิจกรรมในสถานศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เน้นศีลธรรม การประพฤติ การคิด การพูดแต่สิ่งดี จัดกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมทุกครั้ง และจัดกิจกรรมอบรม และจัดค่ายคุณธรรมเป็นประจำทุกปีแก่นักเรียน ทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับมากแก่ผู้เรียน ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) มีการจัดการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ และหลายวิธีกับผู้เรียน

และมีการใช้กิจกรรมและพฤติกรรมของผู้เรียนในการวัดและประเมินผลทั้งหมด ได้มีการวัด ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับมาก ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

ผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) มีการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธที่ทำให้ผู้เรียนเป็นไปตามวิถีพุทธในระดับมาก คือผู้เรียนมีความประพฤติดี ตามกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม ผู้เรียนมีความรัก ความสามัคคี และช่วยเหลือต่อเพื่อนนักเรียน ครู และสถานศึกษา ผู้เรียนมีความสามารถนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันและการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีความรู้ และผลการเรียนดี สามารถใช้ในการศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น และผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตตามหลักวิถีพุทธ และรู้จักประมาณในการบริโภค ทั้งหมดได้มีการจัดการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเป็นไปตามวิถีพุทธในระดับมาก ตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร แยกตามเพศ พบว่า อาจารย์และผู้บริหาร เพศชายหญิง มีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๔๑ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๖๑ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๖๖๖ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๕๖๕ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๓๗ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๘ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๓๑๔ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% แสดงว่า ผู้สอนและผู้บริหาร ทั้งเพศชาย และเพศหญิง มีความเห็นว่าการจัดการศึกษาตามแนวทางวิถีพุทธที่จัดทำให้แก่ผู้เรียน และการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีพุทธนั้น อยู่ในระดับมาก หรือจัดทำให้มาก และมีผู้เรียนเป็นไปตามวิถีพุทธมาก ไม่แตกต่างกัน ทั้งอาจารย์และผู้บริหารชายและหญิง

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหาร แยกตามอายุ พบว่า อาจารย์และผู้บริหารอายุต่างกันมีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ให้แก่ผู้เรียนแตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๒๒ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% โดยผู้สอนและผู้บริหารที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีความเห็นว่ามีกรจัดเตรียมให้แก่ผู้เรียนมากกว่าช่วงอายุอื่น ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๗๒๗ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๕๕๕ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔)

ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๘๘ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๖๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๕๕ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ไม่ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% แสดงว่า อาจารย์และผู้บริหารที่มีช่วงอายุต่างกันจะมีความเห็นต่อการจัดการศึกษา ให้แก่ผู้เรียนไม่ต่างกันยกเว้น ปัจจัยด้านการเตรียมปัจจัยภายนอก เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ที่อาจารย์และผู้บริหารที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี จะมีความเห็นต่อการจัดการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้สูงกว่าช่วงอายุอื่น

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้สอนและผู้บริหารแยกตามระดับรายได้ พบว่า อาจารย์และผู้บริหารระดับรายได้ต่างกัน มีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๓๖ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๘๙๕ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๔๘๕ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๖๘๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๗๘๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๖๕๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๕ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารที่มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท มีความเห็นว่า ผู้เรียนมีความเป็นไปตามวิถีพุทธ ในระดับมาก มากกว่า อาจารย์และผู้บริหารในระดับรายได้อื่น แสดงว่า อาจารย์และผู้บริหารมีความเห็นการจัดการศึกษาที่ให้แก่ผู้เรียนในระดับมาก ไม่แตกต่างกันในช่วงระดับรายได้ที่ต่างกัน ยกเว้นตัวผู้เรียนตามวิถีพุทธที่ผ่านการเรียนรู้ตามวิถีพุทธโดยผู้สอนและผู้บริหารที่มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท เห็นว่า ผู้เรียนเป็นไปตามวิถีพุทธมากกว่าช่วงรายได้อื่น

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของอาจารย์และผู้บริหารแยกตามภูมิลำเนา พบว่า อาจารย์และผู้บริหารที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๓๕๒ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๘๐๕ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๗๗๑ หรือความเชื่อมั่น ๘๕% ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน

(ปัจจัยที่ ๔) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕๑ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๓๒ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% ต่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๓๙๗ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๒๖ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% แสดงว่า การจัดการศึกษาของอาจารย์และผู้บริหารตามแนวทางวิถีพุทธแก่ผู้เรียน เมื่อแยกตามภูมิลำเนาของอาจารย์และผู้บริหาร ไม่แตกต่างกัน และเห็นว่าการจัดเตรียมปัจจัยต่าง ๆ และผู้เรียนตามวิถีพุทธนั้นอยู่ในระดับมาก

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของอาจารย์และผู้บริหารแยกตามเขตพื้นที่ตั้งโรงเรียน พบว่า อาจารย์และผู้บริหารที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาในสถานศึกษาที่มีพื้นที่ต่างกันมีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารที่ทำหน้าที่ในพื้นที่ภาคกลางมีการจัดการศึกษาให้มากกว่าภาคอื่น ต่อความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารที่ทำหน้าที่ในพื้นที่ภาคกลางมีการจัดเตรียมมากกว่า ต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐๑ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารที่ทำหน้าที่ในพื้นที่ภาคกลาง มีการจัดเตรียมมากกว่าพื้นที่อื่น ต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารในพื้นที่ภาคกลางมีการจัดการเรียนรู้มากกว่าพื้นที่อื่น ต่อกิจกรรมในการเรียนและในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๐ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% โดยอาจารย์และผู้บริหารในพื้นที่ภาคกลางมีการจัดเตรียมกิจกรรมไว้มากกว่าพื้นที่อื่น และต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ไม่แตกต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๖๕ หรือความเชื่อมั่น ๙๕% แสดงว่า อาจารย์และผู้บริหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ต่างกันมีการจัดการศึกษาในปัจจัยต่าง ๆ แตกต่างกัน โดยพื้นที่ภาคกลางมีการจัดเตรียมมากกว่าพื้นที่อื่น แต่ผู้เรียนตามวิถีพุทธที่ผู้เรียนมีความเป็นไปตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ผู้บริหารและอาจารย์มีความเห็นไม่ต่างกัน โดยทั้งหมดได้มีการจัดเตรียมไว้ในระดับมาก

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของอาจารย์และผู้บริหารแยกตามระดับการศึกษา พบว่า อาจารย์และผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยต้นแปรต่าง ๆ และผลการจัดการศึกษาที่เป็นปัจจัยตาม คือต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) และ

ผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) อันเป็นปัจจัยที่ได้รับการจัดการศึกษาของอาจารย์และผู้บริหาร ที่จัดให้แก่ผู้เรียน ไม่ต่างกัน สำหรับอาจารย์และผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๒๘๑ ถึง ๐.๖๐๘ หรือความเชื่อมั่น ๕๕%

เปรียบเทียบการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเห็นของอาจารย์และผู้บริหาร แยกตามตำแหน่ง พบว่า อาจารย์และผู้บริหารที่มีตำแหน่งอาจารย์ต่างกัน มีความเห็นต่อการเตรียมปัจจัยผันแปรต่าง ๆ และผลการจัดการศึกษาที่เป็นปัจจัยตาม คือ ต่อการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) กิจกรรมในชั้นเรียน และกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) และผู้เรียนตามวิถีพุทธ (ปัจจัยตาม) ที่อาจารย์และผู้บริหารจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่ต่างกัน สำหรับอาจารย์และผู้บริหารที่มีตำแหน่งอาจารย์ต่างกัน ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๑๗๘ ถึง ๐.๘๐๘ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% ยกเว้นการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ณ ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๔๕ หรือความเชื่อมั่น ๕๕% มีความแตกต่างกัน โดยอาจารย์ระดับ ๗ และระดับ ๕ มีการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนสูงกว่าระดับอื่น

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถีพุทธศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่ การศึกษา ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากผู้เรียน อาจารย์และบริหารในโรงเรียนวิถีพุทธมีความเห็นต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ที่เป็นปัจจัยผันแปรที่ผู้เรียนได้รับ และปัจจัยตามที่เป็นผลต่อผู้เรียนตามวิถีพุทธ ปัจจัยผันแปร ได้แก่ การจัดเตรียม ปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา การวัดประเมินผลการเรียนรู้ และผู้เรียนตามวิถีพุทธ พบว่าผู้เรียนได้รับการจัดการศึกษาในระดับมาก ในทุกปัจจัย และอาจารย์และผู้บริหารมีการจัดการศึกษาในระดับมากให้แก่ผู้เรียนในทุกปัจจัย

๕.๑ สรุปการจัดการศึกษา

นักเรียน มีความเห็นต่อการจัดการศึกษาที่ได้รับจากที่อาจารย์และผู้บริหาร จัดทำให้ในระดับมากต่อปัจจัยผันแปรที่ได้รับ ได้แก่ การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) และต่อปัจจัยตาม คือผู้เรียนตามวิถีพุทธ

เมื่อพิจารณาแยกตามเพศของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความเห็นต่อการจัดการศึกษาที่ได้รับไม่แตกต่างกันในปัจจัยต่าง ๆ และต่อผลที่ผู้เรียนนำมาประพฤติปฏิบัติตน แยกตามอายุ พบว่า ผู้เรียนที่อยู่ในช่วงอายุ ๑๑-๑๒ ปี มีความเห็นว่าได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าช่วงอื่น แยกตามเขตพื้นที่ตั้งของสถานศึกษา พบว่า ผู้เรียนพื้นที่ภาคกลางจะมีความเห็นว่าได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าเขตพื้นที่อื่น ๆ แยกตามระดับชั้นผู้ศึกษา พบว่า ระดับ ป.๕ มีความเห็นว่าได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าภาคอื่น แยกตามภูมิภาค พบว่า ผู้เรียนที่อยู่ในภาคใต้จะมีความเห็นว่าได้รับการจัดการเรียนรู้สูงกว่าภาคอื่น แต่ในปัจจัยตามคือตัวผู้เรียนตามวิถีพุทธ ซึ่งเป็นตัวของผู้เรียนเองไม่แตกต่างกัน แสดงว่า ในภูมิภานาที่แตกต่างกันผู้เรียนก็ได้รับการฝึกให้ปฏิบัติตนตาม

วิธีพุทธไม่ต่างกัน แยกตามสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาแต่ละแห่งมีการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน คือในแต่ละปัจจัยที่จัดเตรียมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ต่างกัน และผลที่ทำให้ผู้เรียนเป็นไปตามวิธีพุทธก็แตกต่างกัน แสดงถึงการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับในแต่ละสถานศึกษาต่างกันในแต่ละด้าน และต่อผู้เรียนที่เป็นตามวิธีพุทธ นั้นแตกต่างกัน ซึ่งผู้บริหารและผู้ที่กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ จะต้องร่วมกันในการปรับปรุงแนวทางในการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธในด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยผันแปรที่ผู้เรียนจะได้รับ และตัวผู้เรียนเองจะต้องเป็นหรือสัมฤทธิ์ผลตามวิธีพุทธ เพื่อให้เกิดมาตรฐานเดียวกัน และด้วยการจัดการที่เป็นระบบและแนวทางเดียวกัน

ผู้บริหารและอาจารย์ มีความเห็นต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธให้แก่ นักเรียนในระดับมาก ต่อปัจจัยผันแปรที่จัดให้ผู้เรียน ได้แก่ การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๑) ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๒) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (ปัจจัยที่ ๓) การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน (ปัจจัยที่ ๔) กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา (ปัจจัยที่ ๕) และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ ๖) และต่อปัจจัยตามคือผู้เรียนตามวิธีพุทธ

เมื่อพิจารณาแยกตามเพศของอาจารย์และผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์มีความเห็นว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธที่จัดให้แก่ นักเรียนไม่แตกต่างกันและผลที่ผู้เรียนเป็นไปตามวิธีพุทธไม่แตกต่างกัน แยกตามอายุ พบว่า มีความเห็นต่อการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ ๒๑ ถึง ๔๐ ปี มีความเห็นว่าการจัดการศึกษาดำกว่าช่วงอื่น แยกตามระดับรายได้ พบว่า ระดับรายได้ต่างกันมีความเห็นต่อการจัดการศึกษาที่จัดให้แก่ นักเรียนไม่แตกต่างกัน ยกเว้นต่อปัจจัยตาม ผู้เรียนตามวิธีพุทธ ช่วงรายได้ ๒๐,๐๐๑ ถึง ๒๕,๐๐๐ บาท เห็นว่า ผู้เป็นไปตามวิธีพุทธต่ำกว่าช่วงรายได้อื่น แยกตามภูมิฐานะของอาจารย์และผู้บริหาร พบว่า มีความเห็นหรือความพอใจในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกันในทุกด้าน รวมทั้งตัวผู้เรียนตามวิธีพุทธ แยกตามพื้นที่ตั้งของโรงเรียน พบว่า มีความแตกต่างกันในทุกปัจจัย โดยโรงเรียนในพื้นที่ภาคกลางมีการจัดการศึกษาในปัจจัยต่าง ๆ มากกว่าพื้นที่อื่น ยกเว้นด้านผู้เรียนตามวิธีพุทธ ซึ่งในทุกพื้นที่มีความพอใจในตัวผู้เรียนที่เป็นไปตามวิธีพุทธในระดับมากเหมือนกัน แยกตามระดับการศึกษาของอาจารย์และผู้บริหาร พบว่า มีความเห็นและพอใจต่อการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในระดับมาก ไม่แตกต่างกันในทุกปัจจัยและตัวผู้เรียนตามวิธีพุทธ แยกตามตำแหน่งอาจารย์ พบว่า อาจารย์และผู้บริหารที่มีตำแหน่งต่างกันมีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตัวผู้เรียนตามวิธีพุทธไม่แตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยด้านการเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้ โดยอาจารย์ ๒ ระดับ ๗ มีความเห็นว่า จัดเตรียมให้แก่ผู้เรียนมากกว่าระดับอื่น

๕.๒ สรุปการบริหารปัจจัยของโรงเรียนวิถีพุทธ

ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับในโรงเรียนวิถีพุทธในปัจจัยผันแปรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยภายนอก ความเป็นกัลยาณมิตร หลักสูตรการบริหารการเรียนการสอน การจัดเตรียมการสอน กิจกรรมในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน การวัดและประเมินผล และปัจจัยตามผู้เรียนและอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษามีความพอใจและเห็นว่า การจัดการศึกษาในระดับสูงหรือมาก แม้ว่าผู้เรียนทั้งเพศชายและหญิงและผู้บริหารและอาจารย์ ทั้งเพศชายและหญิง มีความเห็นว่าการจัดการศึกษาที่จะจัดการให้แก่ผู้เรียนไม่มีความแตกต่างกัน คือไม่แบ่งแยกเพศชาย เพศหญิง ครูสอนและผู้บริหารที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกัน มีการศึกษาแตกต่างกัน และมีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่ต่างกันแสดงว่าอาจารย์และผู้บริหารที่มีภูมิลำเนาต่างกัน เพศต่างกัน ระดับการศึกษาต่างกัน ตำแหน่งอาจารย์ต่างกันมีการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนไม่แตกต่างกัน แต่อาจารย์และผู้บริหารยังเห็นว่า มีการจัดการศึกษาหรือผู้เรียนตามวิถีพุทธยังมีการจัดการที่ในพื้นที่ภาคกลาง มีการจัดการศึกษาสูงกว่าพื้นที่อื่น แม้ผลในตัวผู้เรียนไม่ต่างกัน อีกทั้งการได้รับการจัดการศึกษาของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนที่ศึกษาอยู่ในภาคกลางได้รับการจัดการศึกษาจากอาจารย์และผู้บริหารสูงกว่าพื้นที่อื่น ผู้เรียนที่ศึกษาในระดับ ป. ๕ ม. ๑ และ ม. ๒ จะได้รับการจัดการศึกษามากกว่าระดับอื่น ผู้เรียนที่อายุช่วง ๑๑ ถึง ๑๔ ปี มีความเห็นว่าการจัดการศึกษามากกว่าช่วงอายุอื่น ผู้เรียนมีภูมิภาคต่างกันและในสถานศึกษาต่างกันได้รับการจัดการศึกษาต่างกัน

การที่ผู้เรียนที่เรียนในชั้นเรียนต่างกันได้รับการจัดการศึกษาตามวิถีพุทธต่างกัน และผู้เรียนที่เรียนในโรงเรียนและพื้นที่ตั้งของโรงเรียนได้รับการจัดการศึกษาต่างกัน ดังนั้นการให้การส่งเสริมการจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธควรให้การสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้การจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในภาคต่าง ๆ ในพื้นที่ต่าง ๆ ให้ได้รับการจัดสรรเท่าเทียมกัน ในสถานศึกษาต่าง ๆ และในแต่ละระดับ และในแต่ละระดับ ชั้นเรียนจะต้องได้รับการจัดการศึกษา โดยวิถีพุทธในแนวทางเดียวกันและมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้ การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องดำเนินการและบริหาร โดยทุกฝ่ายทั้งชุมชน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียนและผู้บริหาร การศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามที่ผู้เรียน ผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครอง และทุกฝ่ายต้องการ การจัดสรรทรัพยากร จะต้องทำถึงโดยผู้บริหารทุกระดับทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และสถานศึกษานั้น เพื่อให้ทรัพยากรถูกจัดสรรไปอย่างทั่วถึงในแต่ละสถานศึกษาในแต่ละพื้นที่ ในแนวทางเดียวกันและมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามต้องการ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยได้พบว่า ยังมีประเด็นที่สำคัญที่ควรนำมาศึกษาวิจัยเพิ่มเติมอีกหลายประเด็นที่สามารถนำมาศึกษาได้ ดังนี้

๑. ศึกษาบทบาทของผู้บริหารการศึกษาในสถานศึกษาต่าง ๆ ด้วยการศึกษารเปรียบเทียบโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา มีอะไรบ้างที่ต้องพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒. ศึกษาบทบาทของครูพระและครูฆราวาสในการเรียนและการสอนว่า มีลักษณะแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดในโรงเรียนวิถีพุทธ

๓. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง โรงเรียนวิถีพุทธกับโรงเรียนที่ไม่ใช่วิถีพุทธว่า มีการบริหารจัดการและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง

๔. ศึกษาแรงจูงใจในการเรียนการสอนและการบริหารในโรงเรียนวิถีพุทธว่า มีหลักการและวิธีการเรียนการสอนโดยใช้หลักธรรมทางพระไตรปิฎกมากน้อยเพียงใด

๕. การศึกษาประเมินผลการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธว่า มีการพัฒนาตัวชี้วัดทั้งของผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารสถานศึกษาตลอดถึงสภาพแวดล้อมโรงเรียนวิถีพุทธอย่างไรบ้าง

๖. การศึกษารูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธว่ามีรูปแบบการบริหารอย่างไรที่มีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

๗. การศึกษาวัดบ้านโรงเรียน ที่เรียกว่า บวร ควรมีการเรียนการสอนและการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้อย่างไรจึงจะได้ผล

๘. การประเมินผลการบริหารและการจัดการ ในด้านการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

บรรณานุกรม

1. หนังสือ

- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยการฝึกฝนกาย วาจา ใจ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศึกษา, ๒๕๔๑.
- กิริติ บุญเจือ. **นโยบายให้ศีลธรรมและศาสนาหวนกลับมามีบทบาทในโรงเรียนเพื่อตอบสนองความคาดหวังอันหลากหลาย ในทุกรูปแบบแห่งรัฐคิวกเบคประเทศแคนาดา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, ธันวาคม ๒๕๔๓.
- แก้ว-ขวัญ. **พุทธศาสนาสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินติ้ง จำกัด, มีนาคม ๒๕๔๔.
- จันทร์ทิพย์ ลิ้มทองกุล. **ต้นธารดูแลร่างกายวิถีพุทธ**. กรุงเทพฯ: มหกรรมเสริมสร้างสุขภาพกาย และจิต พิมพ์, ๒๕๔๗.
- เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์. **ประทีปแห่งเอเชีย: รจนา โรจนากร แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. สำนักพิมพ์ Creambook, ๒๕๑๒.
- จันงค์ ทองประเสริฐ. **ตรรกศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ / ประมวล เพ็งจันทร์. **การปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กองทุนรักษั ธรรมเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, กรุงเทพฯ. ๒๕๔๑.
- นิภา เมธาวิชัย. **การประเมินผลการเรียน**. ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏ ธนบุรี, กลุ่มงานกฎหมาย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา รายงานการศึกษาศึกษาวิเคราะห์, การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, ในกรอบ การกิจของสำนักงานปฏิรูปการศึกษาเล่มที่ ๑ เล่มที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๑ (จำนวน ๔ เล่ม)
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. **นวัตกรรมการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะ ศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ: ๒๕๔๑.
- พระเทพดิลก. **ศาสนาอะไรเป็นศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย: ทำไมคนไทยจึงเรียนพุทธ ศาสนา**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). ผู้การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เทศนาเสือป่า. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.], ๒๔๕๗.

พระราชวรมุนี. ขอบฟ้าแห่งความรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

วัลลภ สุวรรณดี และคณะ. หนังสือประกอบภาพ ปฏิรูปการศึกษา ประชาชนได้ประโยชน์อะไร ?. สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, กรุงเทพฯ: บริษัททอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๔.

สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานกฤษฎมนตรี. แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, กันยายน ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานกฤษฎมนตรี. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, กันยายน ๒๕๔๓.

_____ . แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๓๕. กรุงเทพฯ: ๒๕๓๕.

_____ . พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: ๒๕๔๒.

_____ . สำหรับผู้ปกครองประเทศสหรัฐอเมริกา. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (องค์การมหาชนเฉพาะกิจ). ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: ๒๕๔๔.

สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย. องค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพการประกันคุณภาพการศึกษาตามโครงการศึกษา และพัฒนาระบบการประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษา, สาขาวิชาแพทยศาสตร์/สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์/สาขาวิทยาศาสตร์/สาขาวิศวกรรมศาสตร์/สาขาวิชาครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์, ส่วนวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๒.

สุมน อมรวิวัฒน์. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๖.

อุทุมพร จามรมาน. การจัดทำคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะวิชา. ๒๕๔๒.

อุทุมพร จามรมาน. ดัชนีและเกณฑ์ที่เกี่ยวกับคุณภาพการอุดมศึกษาเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การกำหนดเกณฑ์และดัชนีชี้คุณภาพการศึกษา. ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อรนุช อภาภิรม. จากความรุนแรงในยุคโลกาภิวัตน์. สันติภาพ...ความหวังที่ปลายรุ้ง, สำนักงานมูลนิธิวิถีธรรมศรี, ๒๕๔๓.

2. รายงานการวิจัย

กองวิจัยการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา”. รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดรุ่งเรืองศาสนการพิมพ์, ๒๕๓๓.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาพการศึกษาประชาชน”. รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. รายงานผลการเสวนา กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ภาคผนวก

ผนวก ก**แบบสอบถามสำหรับผู้เรียน****เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถิพุทธ****๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา**

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถิพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ต่อโรงเรียนวิถิพุทธ โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

ดังนั้น คณะผู้วิจัยขอความกรุณาช่วยตอบแบบสอบถามนี้ทุกข้อตามความเป็นจริง โดยคณะผู้วิจัยขอรับรองว่า ข้อมูลที่ท่านตอบทั้งหมดจะเก็บไว้เป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะแนวความคิดโดยภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ตามวิถิพุทธของผู้เรียน

(ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

แบบสอบถามสำหรับผู้เรียน

เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษากรณีโรงเรียนวิถิพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ที่ตรงกับสถานภาพของท่าน

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. อายุ ๑๑-๑๒ ปี ๑๓-๑๔ ปี ๑๕-๑๖ ปี ๑๗-๑๘ ปี
 ๑๙-๒๐ ปี ๒๐-๒๑ ปี
๓. โรงเรียนที่นักเรียนสังกัด เอกชน รัฐบาล การศึกษาสงเคราะห์
๔. โรงเรียนที่ท่านสังกัดอยู่ ตั้งอยู่ในพื้นที่
 กรุงเทพฯ ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ภาคกลาง
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้
๕. ขณะนี้ท่านกำลังเรียนอยู่ระดับใด
 ม. ๑ ม. ๒ ม. ๓ ม. ๔ ม. ๕ ม. ๖
๖. วิชาที่นักเรียนชื่นชอบตามลำดับ
 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ หมวดวิชาคณิตศาสตร์ หมวดวิชาสังคมศาสตร์
 หมวดวิชาภาษาอังกฤษ หมวดวิชาภาษาไทย หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ
 หมวดวิชาพลศึกษา อื่น ๆ.....
๗. ภูมิลำเนาของท่าน
 กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 ปริมณฑล(ใกล้กรุงเทพฯ) ภาคเหนือ ภาคใต้
๘. จำนวนชั่วโมงที่นักเรียนเรียนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา
 ต่ำกว่า ๘ ชั่วโมง ๘-๑๐ ชั่วโมง ๑๑-๑๓ ชั่วโมง
 ๑๔-๑๖ ชั่วโมง ๑๗-๑๙ ชั่วโมง สูงกว่า ๑๙ ชั่วโมง
๙. นักเรียนคิดว่าจะเรียนต่อจนจบการศึกษาสูงสุดระดับใด
 ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก อื่น ๆ.....

ตอนที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธของผู้เรียน

ท่านมีความเห็นต่อข้อความต่อไปนี้อย่างไร จากการเรียนการสอนในระดับใด โปรด
ทำเครื่องหมายลงในช่องที่ตรงกับความคิดของท่านมากที่สุด

ศึกษาวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีพุทธ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การเตรียมปัจจัยภายนอกเพื่อการเรียนรู้: (ปัจจัยที่ ๑)					
๑. โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมร่มรื่นน่าอยู่หน้าเรียน					
๒. ห้องเรียนที่ใช้ในการเรียนสะอาด มีอุปกรณ์และจำนวนเพียงพอต่อการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ					
๓. ห้องสมุดมีบรรยากาศดี จำนวนหนังสือและสื่อการเรียนรู้เพียงพอต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน					
๔. มีการจัดเตรียมสถานที่เพื่อทำกิจกรรมกีฬาและการอบรมด้านคุณธรรม					
๕. สื่อและอุปกรณ์การสอนเหมาะสมต่อการเรียนรู้อย่างเป็นกัลยาณมิตร					
๖. สิ่งแวดล้อมดี มีบรรยากาศห้องเรียน สถานที่เหมาะต่อการเรียนรู้					
ความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการเรียนรู้: (ปัจจัยที่ ๒)					
๑. ผู้สอนมีการวางตนในการสอนและการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร					
๒. ผู้บริหารมีการวางตนในการบริหาร และการให้คำปรึกษาต่อผู้เรียนอย่างกัลยาณมิตร					
๓. เพื่อนผู้เรียนมีการอยู่ร่วมกันและทำงานการศึกษาร่วมกันอย่างเพื่อนที่ดี (กัลยาณมิตร)					
๔. มีการจัดกิจกรรมทางวิชาการ โดยบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้					
๕. มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนวิถีพุทธ					
หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน: (ปัจจัยที่ ๓)					
๑. หลักสูตรมีการเนื้อหาสาระที่เหมาะสมต่อผู้เรียนและสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน					
๒. หลักสูตรมีการจัดลำดับวิชาก่อนหลัง การจัดครูผู้สอนและรายวิชาที่มีประโยชน์สอดคล้องกับผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม					

ศึกษาวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีพุทธ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. การจัดการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรและสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาและสามารถนำไปใช้					
๔. ผู้สอนสามารถถ่ายทอดสาระการเรียนรู้และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน					
๕. มีการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพุทธแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง					
การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน: (ปัจจัยที่ ๔)					
๑. ผู้สอนเตรียมเนื้อหาสาระการเรียนรู้เพื่อจูงใจผู้เรียนตามวิถีพุทธให้สนใจเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
๒. ผู้สอนเตรียมตัวและจัดกิจกรรมการสอนที่กระตุ้นความสนใจผู้เรียนและสนุกกับบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๓. ผู้สอนเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ใกล้ตัวผู้เรียนสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันง่ายต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี					
๔. ผู้สอนด้วยภาษาและท่าทางที่สุภาพ ทำให้ผู้เรียนสนใจและตั้งใจเรียนรู้อย่างมีความสุข					
๕. ผู้สอนให้ผู้เรียนซักถามเรื่องที่ยากทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกตามวิถีพุทธ					
๖. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ด้วยตนเอง					
กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา: (ปัจจัยที่ ๕)					
๑. จัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมคุณธรรมและความสามัคคี					
๒. จัดกิจกรรมในสถานศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เน้นศีลธรรม การประพฤติการคิด การพูด แต่สิ่งดี					
๓. จัดทำกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนามีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมทุกครั้ง					
๔. จัดกิจกรรมอบรมและจัดค่ายคุณธรรมเป็นประจำทุกปีแก่นักเรียน					
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้: (ปัจจัยที่ ๖)					
๑. มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง					
๒. มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อจบบทเรียน					

ศึกษาวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีพุทธ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. มีการใช้วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในหลายรูปแบบและหลายวิธีกับผู้เรียน					
๔. มีการใช้กิจกรรมและพฤติกรรมของผู้เรียนในการวัดและประเมินผล					
ผู้เรียนตามวิถีพุทธ: (ปัจจัยที่ ๓)					
๑. ผู้เรียนมีความประพฤติดีตามกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม					
๒. ผู้เรียนมีความรักความสามัคคีและช่วยเหลือเพื่อนนักเรียน ครู และสถานศึกษา					
๓. ผู้เรียนมีความสามารถนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันและการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง					
๔. ผู้เรียนมีความรู้และผลการเรียนดี สามารถใช้ในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น					
๕. ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตตามหลักวิถีพุทธและรู้จักประมาณในการบริโภค					

ผนวก ข

แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร
เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนวิถิพุทธ
๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวิถิพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ต่อโรงเรียนวิถิพุทธ โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

ดังนั้น คณะผู้วิจัยขอความกรุณาช่วยตอบแบบสอบถามนี้ทุกข้อตามความเป็นจริง โดยคณะผู้วิจัยขอรับรองว่า ข้อมูลที่ท่านตอบทั้งหมดจะเก็บไว้เป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะแนวความคิดโดยภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ตามวิถิพุทธของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร

(ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

แบบสอบถามสำหรับอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหาร

เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์โรงเรียนวิถิพุทธ: ศึกษากรณี โรงเรียนวิถิพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ที่ตรงกับสถานภาพของท่าน๑. เพศ ชาย หญิง๒. อายุ ๒๑-๓๐ ปี ๓๑-๔๐ ปี ๔๑-๕๐ ปี ๕๑-๖๐ ปี ๖๐ ปีขึ้นไป๓. โรงเรียนที่ท่านสังกัด เอกชน รัฐบาล การศึกษาสงเคราะห์

๔. โรงเรียนที่ท่านสังกัดอยู่ ตั้งอยู่ในพื้นที่

 กรุงเทพฯ ปริมณฑล (ใกล้กรุงเทพฯ) ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้

๕. ท่านดำรงตำแหน่งอาจารย์ระดับใด

 อาจารย์ ๑ ระดับ ๓ อาจารย์ ๑ ระดับ ๔ อาจารย์ ๑ ระดับ ๕ อาจารย์ ๒ ระดับ ๖ อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ อาจารย์ ๓ ระดับ ๘อาจารย์ ๓ ระดับ ๙ อื่น ๆ

๖. ท่านกำลังดำรงตำแหน่งบริหารระดับใด

 หัวหน้าภาควิชา หัวหน้าสาย ครูใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการ อื่น ๆ

๗. ขณะนี้ท่านกำลังสอนอยู่ระดับใด

 ม. ๑ ม. ๒ ม. ๓ ม. ๔ ม. ๕ ม. ๖

๘. วิชาที่ท่านสอนในขณะนี้

 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ หมวดวิชาคณิตศาสตร์ หมวดวิชาสังคมศาสตร์ หมวดวิชาภาษาอังกฤษ หมวดวิชาภาษาไทย หมวดวิชาภาษาต่างประเทศ หมวดวิชาพลศึกษา อื่น ๆ

๙. รายได้ของท่านเฉลี่ยต่อเดือน

 ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท ๒๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท มากกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท

๑๐. ภูมิลำเนาของท่าน

 กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปริมณฑล(ใกล้กรุงเทพฯ) ภาคเหนือ ภาคใต้

๑๑. จำนวนชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์ในแต่ละภาคการศึกษา

 ต่ำกว่า ๘ ชั่วโมง ๘-๑๐ ชั่วโมง ๑๑-๑๓ ชั่วโมง ๑๔-๑๖ ชั่วโมง ๑๗-๑๙ ชั่วโมง สูงกว่า ๑๙ ชั่วโมง

ศึกษาวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีพุทธ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน: (ปัจจัยที่ ๓)					
๑. หลักสูตรมีการเนื้อหาสาระที่เหมาะสมต่อผู้เรียนและสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน					
๒. หลักสูตรมีการจัดลำดับวิชาก่อนหลัง การจัดครูผู้สอนและรายวิชาที่มีประโยชน์สอดคล้องกับผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคม					
๓. การจัดการเรียนการสอนให้มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรและสามารถให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาและสามารถนำไปใช้					
๔. ผู้สอนสามารถถ่ายทอดสาระการเรียนรู้และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน					
๕. มีการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพุทธแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง					
การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน: (ปัจจัยที่ ๔)					
๑. ผู้สอนเตรียมเนื้อหาสาระการเรียนรู้เพื่อจูงใจผู้เรียนตามวิถีพุทธให้สนใจเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
๒. ผู้สอนเตรียมตัวและจัดกิจกรรมการสอนที่กระตุ้นความสนใจผู้เรียนและสนุกกับบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๓. ผู้สอนเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ใกล้ตัวผู้เรียนสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันง่ายต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี					
๔. ผู้สอนด้วยภาษาและท่าทางที่สุภาพ ทำให้ผู้เรียนสนใจและตั้งใจเรียนรู้อย่างมีความสุข					
๕. ผู้สอนให้ผู้เรียนซักถามเรื่องที่ยากู้ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกตามวิถีพุทธ					
๖. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ด้วยตนเอง					
กิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมในสถานศึกษา: (ปัจจัยที่ ๕)					
๑. จัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมคุณธรรมและความสามัคคี					
๒. จัดกิจกรรมในสถานศึกษาให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เน้นศีลธรรม การประพฤติการคิด การพูด แต่สิ่งดี					

ศึกษาวิเคราะห์การเรียนรู้ตามวิถีพุทธ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. จัดทำกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนามีการทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมทุกครั้ง					
๔. จัดกิจกรรมอบรมและจัดค่ายคุณธรรมเป็นประจำทุกปีแก่นักเรียน					
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้: (ปัจจัยที่ ๖)					
๑. มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง					
๒. มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อจบบทเรียน					
๓. มีการใช้วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในหลายรูปแบบและหลายวิธีกับผู้เรียน					
๔. มีการใช้กิจกรรมและพฤติกรรมของผู้เรียนในการวัดและประเมินผล					
ผู้เรียนตามวิถีพุทธ: (ปัจจัยที่ ๗)					
๑. ผู้เรียนมีความประพฤติดีตามกฎระเบียบของโรงเรียนและสังคม					
๒. ผู้เรียนมีความรักความสามัคคีและช่วยเหลือต่อเพื่อนนักเรียน ครู และสถานศึกษา					
๓. ผู้เรียนมีความสามารถนำความรู้มาใช้ในการชีวิตประจำวันและการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง					
๔. ผู้เรียนมีความรู้และผลการเรียนดี สามารถใช้ในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น					
๕. ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตตามหลักวิถีพุทธและรู้จักประมาณในการบริโภค					

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ/นามสกุล	(ภาษาไทย) นายสุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (ภาษาอังกฤษ) Mr.Sutthipong Srivichai
ภูมิลำเนาเดิม	อ. เมือง จ. เชียงใหม่
สังกัด	ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุคาราม กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร./โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๖๕๘๘
ประวัติการศึกษา	น.ธ. เอก, ป.ธ. 3, ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา), M.Ed., Ph.D (Education)
ผลงานทางวิชาการ	- อาจารย์สอนวิชา ภาวะผู้นำทางการศึกษา - สัมมนาปัญหาธรรมภาคภาษาอังกฤษ - การปรึกษาเชิงจิตวิทยาและแนะแนว - ระบบการบริหารการศึกษาไทย - พระไตรปิฎกศึกษา - งานวิจัยพระพุทธศาสนา งานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ : ศึกษาเฉพาะมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมนุษย์สัมพันธ์กับการ บริหารโรงเรียน
ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
ความรู้ความชำนาญพิเศษ	- วิทยาการบรรยายถวายความรู้ครูสอนพระธรรมทูต ณ โรงเรียน ปริยัติธรรมวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ - พิธีกร - อาจารย์บรรยายแก่นิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย - อบรมครูสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

ผู้ร่วมวิจัย ๑

๑. ชื่อ (ภาษาไทย): พระมหาสหัส ฐิตสาโร
 ชื่อ (ภาษาอังกฤษ): PHRAMAHA SAHAS THITASARO
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน :
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์, รองคณบดีคณะครุศาสตร์
๔. สังกัด: ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุคาราม กรุงเทพฯ
 ๑๐๗๐๐ โทร./โทรสาร ๐-๒๔๓๑-๖๕๘๘
๕. ประวัติการศึกษา:
- ๕.๑ ปริญญาตรี: พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะ
 ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕.๒ ปริญญาโท: รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (Public administration)
 มหาวิทยาลัย ปัญจาบ ประเทศอินเดีย
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (Buddhist Studies)
๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
- ๖.๑ การบริหารตามแนวพุทธศาสตร์
- ๖.๒ ธรรมนิเทศ
๗. ประสบการณ์
- ๑) ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๒) ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล
- ๗.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย : แนวโน้มจำนวนพระภิกษุ สามเณรในทศวรรษหน้า
 ของสังคมไทย, การบริหารองค์กรคณะสงฆ์, การบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นที่พึ่งของสังคมไทย,
 การบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ภายในวัดเพื่อสังคม, ผลกระทบของครูพระช่วยสอนสาระการเรียนรู้
 วิชาพระพุทธศาสนาต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- ๗.๒ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
- แนวโน้มจำนวนพระภิกษุ สามเณรในทศวรรษหน้าของสังคมไทย, ๒๕๔๘,
 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- การบริหารองค์กรคณะสงฆ์, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๓ งานวิจัยที่กำลังทำ: การบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นที่พึ่งของสังคมไทย, การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายในวัดเพื่อสังคม, ผลกระทบของครูพระช่วยสอนสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ผู้ร่วมวิจัย ๒

๑. ชื่อ (ภาษาไทย): ผศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ): Dr.Intha Siriwan

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน :

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์

๔. สังกัด: ภาควิชาบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุธรรมาราม
กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร./โทรสาร. ๐-๒๔๓๓-๖๕๘๘

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาตรี: พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕.๒ ปริญญาโท: การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา) มหาวิทยาลัยปูนา
ประเทศอินโดนีเซีย

๕.๓ ปริญญาเอก: การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมคอช ประเทศอินโดนีเซีย

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

๖.๑ จิตวิทยาการเรียนการสอน

๖.๒ ปรัชญาการศึกษา

๖.๓ ปรัชญาการศึกษา

๖.๔ การบริหารการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

๖.๕ พื้นฐานการศึกษา

๖.๖ พระพุทธศาสนากับสังคม

๖.๗ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน

๖.๘ พฤติกรรมการสอนมัธยมศึกษา

๗. ประสบการณ์

๑) การวิจัยเรื่อง “พุทธศาสตร์การจัดการด้านการเงินของวัด” เป็นผู้ร่วมวิจัย

๒) การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสิทธิภาพการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลางและวิทยาเขต” เป็นผู้ร่วมวิจัย

๓) หัวข้อวิจัยเรื่อง “ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในกำกับของรัฐบาล: ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๔” เป็นผู้ร่วมวิจัย

๔) การวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพื้นฐานระดับอุดมศึกษาของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย : ศึกษาแนวทางการแนะแนวการศึกษานิสิตปีที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การวัดกิจกรรมวัดเพื่อสังคม, ศึกษาการนิเทศการศึกษาของอาจารย์นิเทศ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๒ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

ศึกษาแนวทางการแนะแนวการศึกษานิสิตปีที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๓ งานวิจัยที่กำลังทำ : การวัดกิจกรรมวัดเพื่อสังคม, ศึกษาการนิเทศการศึกษาของอาจารย์นิเทศ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ร่วมวิจัย ๓

๑. ชื่อ (ภาษาไทย): นายบุญเลิศ จิรภัทร์

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ): Mr. Boonlert Chiapatra

๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน :

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน: อาจารย์

๔. สังกัด: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศูนย์วัดศรีสุदारาม บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร./โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๖๕๘๘

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาตรี: วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) วิชาเอก สถิติคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

๕.๒ ปริญญาโท: พัฒนบริหารศาสตร มหาบัณฑิต (พบ.บ.) วิชาเอก การคลัง วิชาโท เศรษฐมิติ คณะพัฒนาเศรษฐกิจ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (NIDA)

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

๖.๑ วิชาคณิตศาสตร์

๖.๒ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

๖.๓ สาขาวิชาวางแผนเชิงกลยุทธ์

๖.๔ สาขาวิชาการตลาด

๖.๕ สาขาวิจัยการศึกษา

๖.๖ สาขาวิชาสถิติ

๗. ประสบการณ์

๑) อาจารย์สอนวิชาคณิตศาสตร์ โรงเรียนกรุงเทพช่างกล และเจ้าหน้าที่สถิติกรมประมง กระทรวงเกษตรฯ

๒) อาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์และสถิติ มหาวิทยาลัยเกริก

๓) อาจารย์สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์และสถิติ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตบพิตรพิมุขจักรวรรดิ

๔) หัวหน้าหน่วยงานวิจัยเศรษฐกิจทั่วไป ส่วนวิชาการสำนักกรรมการผู้จัดการ ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ จำกัด (มหาชน) ผู้จัดการส่วนวิเคราะห์ข้อมูลและเศรษฐกิจ ฝ่ายวิจัยและวางแผน ธนาคารศรีนคร จำกัด (มหาชน) และผู้จัดการฝ่ายวางแผนธุรกิจ กลุ่มบริษัทสามมิตรมอเตอร์

๕) อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) ที่ปรึกษาโครงการ ITB (ชุมชนชีวิต SME)

ผลงานการวิจัย

๑) ศึกษาความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา :กรณีศึกษาคณะด้านการศึกษา

๒) ผู้ช่วยวิจัยโครงการวิจัย “การทดแทนกันของแรงงานกับปัจจัยในอุตสาหกรรมทอผ้า”

๓) หัวข้อวิจัยเรื่อง “แนวโน้มความต้องการสินเชื่อและเงินฝากของระบบธนาคาร”

๔) วิจัยเรื่อง “ศึกษาส่วนแบ่งตลาดของสาขาแต่ละสาขาในจังหวัดและอำเภอของธนาคารศรีนคร”

๕) วิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวโน้มความต้องการรถยนต์ในประเทศไทย”

๖) วิจัยเรื่อง “แนวโน้มความต้องการขึ้นส่วนรถยนต์บรรทุกทุกประเภท : กรณีศึกษา แหนบไฮดรอลิก และเพลาารถบรรทุก”

๗) วิจัยเรื่อง “การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา”

๗.๑ หัวข้อโครงการวิจัย: หลักธรรมสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไป, หลักธรรม สำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ, หลักธรรมสำหรับผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป, การประเมินประสบการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระบบการบริหารจัดการวัดเพื่อสังคม, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา : กรณีศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

๗.๒ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

หลักธรรมสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไป, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักสูตรสำหรับกลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักสูตรสำหรับผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประเมินประสพการณ์วิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘, สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗.๓ งานวิจัยที่กำลังทำ : ระบบการบริหารจัดการวัดเพื่อสังคม, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา: กรณีศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล